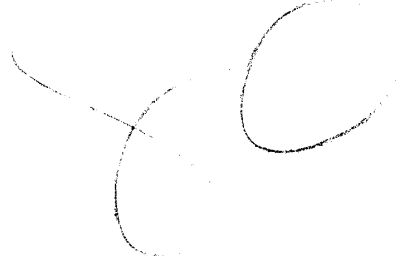

**ULUSLARARASI STANDART KİTAP NUMARASI (ISBN)
VE
YAYINEVLERİMİZ**

M. Tayfun GÜLLE

**Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Kütüphanecilik Anabilim Dalı İçin öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.**

Ankara
Şubat, 1989

"Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne"

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Kütüphanecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof.Dr. İlhan KUM

Üye.....

Prof.Dr. Adil ARTUKOĞLU

Üye.....

Doç.Dr. Gülbün BAYDUR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım / / 1989

Enstitü Müdürü

"Özgün İnanç için"

ÖZET

Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN) hem yayıncılık, hem de kütüphanecilik alanında geniş kullanımı olan bir standarttır.

Kuram ve uygulamasını yayıncıların 1967 yılında geliştirdiği ISBN, ilk kez İngiltere'de, ardından Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmaya başlanmıştır. Yayıncıların kitap ticaretinde karşılaştıkları sorunları çözmek amacıyla geliştirdikleri sistem daha sonra kütüphanecilik alanınada girerek, her iki meslek dalı için bir belgeyi kodlayan standart bir numara durumunu almıştır.

Bu çalışmamızın amacı; ilki genelde Türkiye'deki özel yayınevlerinin çalışma koşullarını ve sorunlarını ele almak, ikinci olarak incelediğimiz konu olan ISBN uygulamalarında uygulayıcı olan yayıncılarımızın konuya bakış açılarını öğrenerek bunları yayıncılık sorunlarıyla birlikte değerlendirmek, son olarak; uygulamayı olumsuz yönde etkileyen sorunların çözümü için önerilerde bulunmaktır.

Çalışmamızda önce ISBN kavramını ayrıntılı olarak ele aldık. Sistemin gelişimini, bölümlerini, uygulamasını, yönetimini ve yararlı yönlerini açıklamaya çalıştık. Daha sonra dünya ülkelerinde ISBN sistemi uygulanırken karşılaşılan sorunları ele aldık. Ardından Türkiye'de ISBN'in şimdiye kadar geçirdiği evreleri Türk yayınevlerinin temel sorunlarıyla birlikte değerlendirdik.

Çalışmamızın sonucunda yayıncılara uyguladığımız ankete

Çalışmamızın sonucunda yayımcılara uyguladığımız ankete göre Türkiye'deki yayıncılığın, sektör olarak temel sorunlarını çözemediği ortaya çıkmıştır. En başta kâğıt sıkıntısı, nitelikli eleman azlığı, tanıtım eksikliği, dağıtım ve satış gibi sorunları olan yayımcılarımızın, bunların ağırlığı nedeniyle ISBN uygulamalarına fazla ilgi göstermedikleri anlaşılmıştır.

SUMMARY

International Standard Book Number (ISBN) has large uses standard in publishing and librarianship as well.

As a theory and application, ISBN was developed by the publishers in England 1967. And then it was applied in United States of America. The system was developed by publishers which in order to solve about some book trade problems. Then ISBN system was used in Librarianship and so it formatted a standard coding number for the documens.

The aim of this study are; firstly to identify working conditions and problems in Turkish special publishers in general; secondly; by learning opinion of our publishers as applicators in ISBN applications, to determined that opinion together with the publishing problems and finally to give some recomentations about for solving the problems wich are have been effecting as negative to ISBN applications,

In our study, firstly determined the ISBN system in detail. We try to examine development, sections, application, administration and advantages of the ISBN system. Then we determined the problems which was met while system is applying in the world countries. After then determined ISBN system's development in Turkey together with the basic problems of Turkish publisher.

As the result of this study, we found that basic problems of our publishers are unsolved according to questionnaire's results. Our publishers have basic publishing problems, first of all

they have paper problems in addition quality personnel, inadequate promotion, contribution and selling problems. Because of this problems, Turkish publishers do not interested in the ISBN applications in Turkey.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
SUMMARY.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
ÖNSÖZ.....	X
I. BÖLÜM: GİRİŞ.....	
1.1 Konunun Önemi.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı ve Hipotez.....	5
1.3 Yöntem.....	5
1.3.1 Çalışma Alanı ve Veri Toplama Teknikleri.....	5
1.4 Düzen.....	8
1.5 Terminoloji/Tanımlar.....	9
1.6 Kaynaklar.....	10
I. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI.....	12
II. BÖLÜM: ULUSLARARASI STANDART KİTAP NUMARALAMA SİSTEMİ (ISBN).....	
2.1 ISBN ve International Standard Serial Number (ISSN).....	15
2.2 ISBN Sisteminin Gelişimi.....	16
2.3 ISBN Sisteminin Yapısı.....	18
2.3.1 ISBN Verilen Dokümanlar.....	18
2.3.2 Sistemin Bölümleri.....	19
2.3.3 Sistemin Yönetimi.....	20
2.4 Sistemin Uygulanması.....	22
2.4.1 Makinece Okunabilir Kodlama ile ISBN'in Kitaba Basılması.....	22

2.5	ISBN Sisteminin Kütüphanecilik ve Yayımcılık Alanındaki Yararları.....	25
2.5.1	Telesipariş.....	27
2.5.2	Yayım esnasında Kataloqlama (Cataloguing in Publication: CIP).....	28
II.	BÖLÜMÜN DİPNOTLARI.....	30
III.	BÖLÜM: DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE ISBN UYGULAMALARI..	
3.1	Değişik Ülkelerde ISBN Uygulamaları.....	33
3.2	Dünya Ülkelerinin ISBN Uygulamalarında Karşılaş- tıkları Genel Sorunlar.....	45
3.3	Türkiye'de ISBN Uygulamalarının Gelişimi.....	47
3.4	Türkiye'de Yayımcılık Kuruluşları ve Etkinlikleri	51
3.4.1	Türkiye'de Yayımcılık Kuruluşları.....	51
3.4.2	Türkiye'de Yayımcılık Etkinlikleri.....	53
3.5	ISBN Uygulamaları ve Türk Yayımcılığı.....	59
III.	BÖLÜMÜN DİPNOTLARI.....	62
IV.	BÖLÜM: TÜRKİYE'DE ISBN UYGULAMALARINDA YAYIMCI FAKTÖRÜ.....	
4.1	Türkiye'de Yayımcılık Sektörü.....	68
4.1.1	Yayınevlerinin Yaptıkları Yayın Türlerine Göre Dağılımı.....	69
4.1.2	Yayınların Konularına Göre Dağılımı.....	70
4.1.3	Yayınevlerinin 1987 yılında Konularına Göre Yap- tıkları Yayın Sayısı.....	71
4.1.4	Yayımcıların Mesleki Örgütlenme Düzeyleri.....	72
4.1.5	Yayınevlerinin Yönetim Biçimleri.....	72

4.1.6	Yayınevlerinde Personel Dağılımı.....	72
4.1.7	Yayınevlerinin Kâğıt ve Matbaa Sorunlarını Çözme Şekilleri.....	73
4.1.8	Yayınlaraın Dağıtım ve Satış İşlerine Göre Yayınevleri.....	74
4.1.9	Yayımcıların Uluslararası Mesleki Örgütlerle İlişkileri.....	75
4.1.10	Yayımcılıkta Otomasyon.....	75
4.2	ISBN ve Yayımcılık Sektörü.....	76
4.2.1	Yayımcıların Türkiye'deki ISBN Sistemi Hakkında Bilgilendirilmeleri.....	76
4.2.2	Yayımcıların ISBN Verdikleri Doküman Türlerinin Dağılımı.....	78
4.2.3	ISBN Kullanımından Sonra Alınan Sonuçlar.....	79
4.2.4	Yayımcıların ISBN Uygulamalarında Karşılaştık- ları Sorunlar.....	80
4.2.5	Temel Yayımcılık Sorunlarınının ISBN Uygulamala- rına Etkisi.....	81
IV.	BÖLÜMÜN DİPNOTLARI.....	83
V.	BÖLÜM: SONUÇ ve ÖNERİLER.....	84
	KAYNAKÇA.....	94
	EK.....	

ÖNSÖZ

Standartlaşmaya dayalı çalışmaların her alanda daha başarılı olduğu geniş bir çevre tarafından kabul edilmektedir. Bütün meslekler için geçerli olan bu durum, yayıncılık ve kütüphanecilikte de geçerlidir. Yayımcıların önceleri kendi işlerinde kolaylık sağlamak amacıyla gerçekleştirdikleri standartlaşmaya dayalı bazı çalışmalar, sonraları kütüphanecilerinde işlerine yardımcı olmaya başlamıştır. Uluslararası Standart Kitap Numaralama Sistemi bunlardan birisidir.

Yayımcıların stok kontrolü, muhasebe işlemleri, ortak katalog hazırlama, sipariş, kitap üretiminin denetimi gibi kitap ticaretiyle ilgili olan işlerini daha kolay bir şekilde gerçekleştirmek için kullandıkları ISBN bir süre sonra kütüphanecilikte kitap siparişi, ulusal ve uluslararası düzeyde ödünç verme, bibliyografik tanımlamalarda ve shelf list oluşturma gibi işlerde kullanılmaya başlanmıştır.

ISBN, gelişmiş ülkelerdeki yayınevlerinin yukarıda sözü edilen işlerine standartlaşmanın getirdiği hız, doğruluk ve güvenilirliği kazandırmıştır.

Ülkemizde de 1987 yılında Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından ISBN uygulamaları başlatılmıştır. Türkiye'deki yayımcıların içinde bulunduğu temel yayıncılık sorunlarının, ISBN uygulamalarına aktif katılımlarını ne ölçüde etkilediğini araştırmak amacıyla Ankara'da bulunan yayınevlerine bir anket uygulanmıştır. Anketin sonuçları dünyadaki diğer uygulamalarda dikkate alın-

narak değerlendirilmiş; sonuçta karşılaşılan sorunlar üzerinde durularak, önerilerde bulunulmuştur.

Çalışma boyunca, dūřünce ve önerileri ile bana yol gösteren danışman hocam Doę.Dr.Sayın Gülbün Baydur'a; görüşme isteğimi kabul eden ve sorularımı cevaplamak için zaman ayıran Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüęü ISBN Ajansı yetkililerine, yönetici ve tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

M.Tayfun GÜLLE

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Konunun Önemi

Sürekli değişim içinde bulunan dünyada insanların bilgiye olan gereksinimleri de her geçen gün artmaktadır. Bu da bilgi üretiminin çoğalmasına neden olmuştur. Bilginin geniş kitlelere belirli bir denetim altında elde edilebilirliği için çeşitli sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemler içinde bir belgeyi şekil ve içerik açısından tanımlamaya yardımcı olan kataloglama ve sınıflama sistemleri vardır. 1978 yılında ikincisi yayımlanan ve ilkinden daha geniş açıklamalara dayanan Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları¹ (Anglo American Cataloguing Rules: AACR2) ve 1876 yılında M. Dewey tarafından oluşturulan Dewey Onlu Sınıflama Sistemi² (Dewey Decimal Classification System) ve Amerikan Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi³ (Library of Congress Classification System) bu alanda en yaygın sistemlerdir.

1970'li yılların başlarında oluşan bilgi patlaması şekil ve/veya içerik açısından tanımlı belgelerin bibliyografik denetimini gündeme getirmiştir. Bu konuda ilgi alanları bilgi olan önemli uluslararası kuruluşlar ciddi çalışmalara başlamışlardır. Özellikle IFLA'nın (International Federation of Library Association) çalışmaları geniş yankı uyandırmıştır.⁴

1977 yılında Paris'te IFLA'nın Underliğinde toplanan konferans (International Cataloguing Conference) konferansın başkanı IFLA'nın başkanı tarafından belirlenmiştir.

Bunun kısa adı UBC (Universal Bibliographic Control) olarak bilinen Evrensel Bibliyografik Denetim Programı ile gerçekleştirilebileceği açıklanarak; programın bibliyografik tanımlamalarda standartlaşmayı esas aldığı ortaya konmuştur.⁵ ISBD (International Standart Bibliographic Description) olarak anılan bu standart tanımlamalar, belgelerin fiziksel özelliklerini eser adı ve sorumluluk, basım, yayın biçimi, yayıncılık, ölçüştürüm, seri, not ve standart numara bildirimleri olmak üzere sekiz alanda ele alır.⁶ Bu yönüyle ISBN bir bibliyografik denetim aracıdır denebilir.⁷

Daha sonra UBC'yi bütünlemek amacıyla yine IFLA içinde "bilinen yayınlara ulusal ve uluslararası erişimi gerçekleştirmek" üzere UAP (Universal Availability of Publications: Evrensel Yayınların Elde Edilebilirliği) programı geliştirilmiştir.⁸ Amacı "dünya üzerinde bireylerin kişisel kullarımları için, nerede ve ne zaman yayımlanmış olursa olsun yayını özgün veya kopya halinde elde edebilmek" olan UAP, UBC gibi bir kavram, bir sistem ve bir amaç olmuştur.⁹ Bazı yerel ve ulusal programların da katkılarıyla oluşturulan UAP yayıncıdan okuyucuya kadar giden çok geniş kapsamlı bir programdır ve gereksinimleri UBC ile bütünleşmektedir.¹⁰

UAP'de UBC gibi standartlaşmaya dayanır ve ISBN yine UAP içinde belgelerin bibliyografik denetlenmesinde rol oynar. Bütün bu çalışmalar belgelere kolay, hızlı ve güvenilir yoldan erişimi sağlar.

Belgelerin bibliyografik denetimi alanında ön plana çıkan ISBN sistemi, belirli bir yayına ait bilgi alışverişini tek bir numara ile yapmak amacıyla J. Whitaker and Son Ltd. yayıncılık şirketi tarafından 1967 yılında İngiltere'de gerçekleştirilmiştir. Sistemin ortaya çıkmasındaki temel neden Avrupa'daki yayıncıların kitap ticaretinde karşılaştıkları sorunları çözebilmek için yayıncılığa özgü standart bir sistem geliştirmeye olan gereksinimdir. Bu noktadan hareket eden yayınevleri Whitaker yayınevinin önderliğinde oluşturdukları araştırma gruplarıyla birlikte yaptıkları uzun çalışmalar sonucu 1969 yılında ISBN'yi çeşitli amaçları doğrultusunda kullanmaya başladılar. Bunlar arasında kitap siparişlerinin yapılması, stok kontrolü, kitapların bilgisayara yüklenmesi, farklı basımların ayırdedilmesi, kitap üretiminin denetimi gibi çalışmalar sayılabilir.¹¹

Kuramını ve uygulamasını yayıncıların geliştirdiği International Standart Book Numbering System yukarıda anlatıldığı gibi önce yayıncılık sorunlarına çözüm amacıyla geliştirilmiş daha sonra bibliyografik denetim ve bilgiye erişim konularında da ön plana çıkmaya başlamış bir sistemdir. Bu yönüyle sistem, hem yayıncılık hem de kütüphanecilik alanında önem kazanmıştır.

Ülkemizde de ISBN uygulamaları 13 Ekim 1987 tarihinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından başlatılmıştır.¹² ISBN uygulamaları başlangıçta yayıncılık alanında ileri ülkelerde gelişmiş yayınevlerinin öncülüğü ile başlatılmasına ve geliştirilmesine karşın bu alanda gelişmekte olan ve

ve henüz gelişmemiş ülkelerde konuyla ilgili devlet kuruluşları genellikle devreye girmektedir.

Ülkelerin sosyoekonomik koşullarıyla yakından ilişkili olan bu farklılık günümüzde önemini kaybetmiştir. Özellikle 1980 yılından sonraki ISBN uygulamalarında en önemli ögenin bu işi yapabilecek etkin bir ulusal merkez olduğu görülmektedir. Türkiye gibi yayıncılık sektöründe ayakta durma savaşı veren ülkelerde bu tür uygulamalar için yönetim merkezinin de yine konuyla ilgili kültürel bir devlet kuruluşu olmasını doğal karşılamak gerekir. Çünkü Türk yayınevleri içinde buldukları sorunlarıyla böyle bir sistemi başlatacak ve yürütecek durumda değildirler. Devreye Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün girerek, ISBN sistemini ülkemizde başlatması önemli bir aşamadır. Bu aşama tüm yayınevlerinin sisteme aktif katılımıyla gelişecektir. Konu bu yönüyle Türk yayıncılığının temel sorunlarını gündeme getirmektedir. Temel yayıncılık sorunları çözüme kavuşmuş yayınevleri sistemle yakından ilgileneceklerdir. Daha doğrusu ilgilenmek zorunda kalacaklardır. Çünkü işlerinde ISBN kullanmanın gereğini duyacaklardır.

ISBN uygulamaları yapılırken sistemin yayımcılar için çekici yanları çok iyi işlenmelidir. Bu süreç içinde yayıncılığımızın temel sorunlarına da çözüm getirilmelidir. Ancak bu şekilde ISBN uygulamaları başarıya ulaşacak ve bu da yayın hayatımıza yeni çalışma ufukları açacak, kütüphanecilerimize de bilginin denetim altında elde edilmesi için olumlu bir hizmet verme olanağı tanıyacaktır.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Hipotez

Araştırmamızın amacı, yayımcılarımızın ISBN uygulamalarına geçişte tereddütlerini ortaya koyarak, bunları temel yayımcılık sorunları içinde ele almak ve öneriler getirmektir. Böylece yayımcılıkta hem ülkemiz için yeni bir sistem hakkında uygulamanın başında karşılaşılan sorunlar uygulayıcılardan öğrenilecek, bunun sonucunda başarılı uygulamalar için yapılabilecekler ortaya çıkacaktır.

Bu durumda araştırmamızın hipotezini, yayımcılarımızın temel yayımcılık sorunları ve Türkiye ISBN Ajansı ile aralarında ki iletişim eksikliği Uluslararası Standart Kitap Numarası uygulamalarına katılımlarını etkilemektedir, şeklinde olacaktır.

1.3 Yöntem

Araştırmayı yürütebilmek için "Betimleme Yöntemi" seçilmiştir. Mevcut durumlar, koşullar ve özelliklerin ortaya konmaya çalışıldığı betimleme araştırmalarında, mevcut olayların, daha önceki olay ve koşullarla ilişkileri dikkate alınarak, durumlar arasındaki etkileşim açıklanmaya çalışılır.¹³

1.3.1 Çalışma Alanı ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırma için Ankara'da bulunan 70 özel yayınevine bir anket gönderilmiştir. Araştırmamızın Ankara'daki yayınevlerini kapsamasının nedeni, Ankara'da olmamız ve Türkiye'de bulunan 700 yayınevinin yaklaşık % 10'unun Ankara'da olmasıdır.¹⁴ Ayrıca ISBN uygulamasını başlatan Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün Ankara'da olması araştırma sırasında gerekli bilgilerin alınması için görüşmelerin daha kolay yapılmasına olanak vermiştir.

Araştırma sorularının hazırlanması için 20 yayınevi sorumlusuyla ön görüşme yapılmıştır. Toplanan ön verilere göre yayıncılık alanındaki literatür de dikkate alınarak sorular hazırlanmıştır. Sorulardan 18'inin seçenekli, 13'ünün açık uçlu olduğu anketin ilk 5 sorusu yayıncıları ankete hazırlama niteliğinde olup, 6. sorudan 12. soruya kadar olan sorular yayıncıların yaptıkları işlere ve temel yayıncılık sorunlarını öğrenmeye yöneliktir. 13. sorudan 19. soruya kadar olan sorular yayıncılara ISBN sisteminin ne ölçüde tanıtıldığını anlayabilmek, 20. sorudan son soruya kadar olan sorular da sistemin uygulanmasından sonra alınan sonuçları öğrenabilmek için hazırlanmıştır.

Araştırma verilerinin toplanması için Ağustos-Ekim 1988 dönemi seçilmiştir. Bu dönemin seçiminde yıllık izin olanağından yararlanarak geri gelmeyen anket sonuçlarını görüşme yoluyla alabilme düşüncesi rol oynamıştır.

Bu dönem içinde özel ve ticari 70 yayınevine, anket formu ulaşılan yerlere elden, ulaşılamayan yerlere de postalanarak gönderilmiştir.

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı listede ISBN kullanmayı kabul eden özel yayınevleri ve resmi kurumlar ile üniversite basınevleri yer almaktadır. Ayrıca kendi kitaplarını yayımlayan yazarlara da birer yayınevi tanıtıcı numarası verilmiştir. Araştırmamızı yürütmek için hazırladığımız anketi yalnızca özel yayınevlerine uyguladık. Resmi kurum yayınevleri ile üniversite basınevlerini hariç tutmamızın nedeni bu kuruluşların Türkiye'deki yayıncılık etkinliklerinden

ve sorunlarından özel veya ticari yayınevleri kadar etkilenmemeleridir. Çünkü bu tür kuruluşların parasal desteği bağlı oldukları kurumlar tarafından sağlanır ve bir döner sermaye esasına bağlıdır. Harcamaları döner sermayelerinden karşılanan resmi kurum yayınevlerinde yayın yapılmasına Yayın Kurulu karar verir. Burada asıl sorumlu yani yayımcı yazardır. Resmi yayınevi, yayın kurulunun onayladığı kitabın yayımlanmasına kadar geçen işlemleri yazar adına yapar. Yayımcının diğer bir deyimle yazarın, eserini yayımlaması için özel yayınevlerinde olduğu gibi kâğıt ve diğer masrafları kendisi karşılamaz. Bunları basımevi karşılar ve sonuçta oluşan yayın Türkiye'de yaşanan yayıncılık sorunlarından daha az etkilenerek okuyucusuna ulaşır.¹⁵

Bir kitabın hammaddesi olan kâğıdın sağlanarak basılı hale getirilmesinden dağıtım ve satışına kadar geçen süreçte, bu işi bir meslek olarak yapan özel veya ticari yayımcılar çok önemli sorunları resmi yayınevlerine göre fazlasıyla yaşamaktadırlar.

Bu noktadan hareketle ISBN uygulamalarındaki yayımcı faktörünü, aslında bu işi meslek edinen özel yayınevlerinin oluşturdukları ortaya çıkmaktadır.

Resmi kurum yayınevleri ve özel yayınevleri konusuna, "Türkiye'de Yayıncılık Kuruluşları ve Etkinlikleri" bölümünde ayrıntılı olarak değinilmiştir. (Bkz.Bölüm 3.4)

Ankara'da ISBN uygulamakta olan veya olmayan 70 özel yayınevine gönderilen ankete 50 yayımcı (% 72) cevap vermiştir.

Toplanan anket verileri istatistik yöntemlerden yararlanılarak tablolarla açıklanmıştır.

1.4 Düzen

Araştırma raporu beş bölümden oluşmaktadır:

I.Bölüm; giriş bölümü olup, konunun önemi, araştırmanın amacı, hipotez, araştırma yöntemi, çalışma alanı ve veri toplama teknikleri, araştırma raporunun düzeni, terminoloji ve kaynaklar hakkında bilgi verilmektedir. Araştırma sonucuna ait Türkçe ve İngilizce özet raporun ön kısmındadır.

II.Bölüm; ISBN sistemine ayrılmış olup, sistemin tarihi gelişimi, içeriği, konuyla ilgili kurumlar açısından önemi ve yararları açıklanmaya çalışılmıştır.

III.Bölüm; Dünyadaki diğer ülkelerin sistemi uygulanırken karşılaştıkları sorunlar ve bunları çözmek için yaptıkları çalışmalara ayrılmıştır. Bunların hemen ardından, sistemin Türkiye'deki gelişimi ve son uygulamalar hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde konumuzla ilgili olduğu için Türkiye'deki yayıncılığın tarihi gelişimi ve yayıncılık etkinlikleri de araştırılmıştır.

IV.Bölümde, yapılan araştırmanın bulguları ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

V.Bölüm, sonuç ve öneriler için ayrılmıştır.

Dipnotlar bölüm sonlarında bulunmaktadır. Uygula-

nan anket soruları "Ek" olarak verilmiştir. Yararlanılan kaynakların listesi (Kaynakça) yine son bölümde yer almaktadır.

1.5 Terminoloji/Tanımlar

Bası: Resim klişesi, dökme harf, taş kalıp kullanarak makine ya da aygıt yardımıyla kâğıt, bez gibi materyallerin üzerine yazı ya da resim çıkarma işi.

Basıcı: Kitap, dergi v.b. materyalleri bastıran kimse.

Basım: Bası sanatı, tipografya.

Basımcı: Basımevi işleten kimse.

Basımevi: Bası işi yapılan yer, matbaa.

Baskı: Bası sayısı.

Form: Üzerine yazı ya da resim çıkarmak için hazırlanmış kâğıt.

Forma: Onaltı sayfalık tek tip kitap parçası.

Yayın: Kitap, gazete gibi okunacak materyallerin basılıp dağıtılması için yapılan işlerin tümü, neşir.

Yayımcı: Yayın yapan kimse.

Yayımlamak: Yayın durumunda ortaya koymak.

Yayın: Basılması ve dağıtılması tamamlanan ve satışa çıkarılan kitap, gazete gibi okunan materyaller, neşriyat.

Yayınevi: Dergi, kitap v.b. okunacak materyali basıp dağıtan ya da satan yer.¹⁶

1.6 Kaynaklar

Araştırma konusu ile ilgili bilgilere ulaşabilmek amacıyla öncelikle bir yayın taraması yapılmıştır.

Yayın taraması yapılan başlıca kaynaklar şunlardır:

Library and Information Science Abstracts¹⁷ (1970-1988)

Information Science Abstracts¹⁸ (1970-1988)

Library Literature¹⁹ (1970-1988)

Türkiye Bibliyografyası²⁰ (1977-1988)

Türkiye Makaleler Bibliyografyası²¹ (1977-1988)

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni²² (1975-1986)

Türk Kütüphaneciliği²³ (1987-1988)

Yabancı kaynaklarda "book coding" , "ISBN" , "ISSN" , "SBN" , "publishing" , "book coding in publishing" , "problems of ISBN" gibi değişik başlıklardan tarama yapılmıştır.

Ayrıca genellikle yayıncılık ve uygulamalarıyla ilgili konulara yer veren Publishers Weekly²⁴ (1969-1988)'nin ulaşılabilen sayıları tek tek taranmıştır.

Araştırma raporunun yazımında Turabian'ın, A.Manual

for Writers of Term Papers, Theses, and Dissertations²⁵ ve
Karasar'ın Araştırmalarda Rapor Hazırlama²⁶ adlı eserlerinden
yararlanılmıştır.

Ayrıca Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens-
titüsü tarafından hazırlanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri
Yazım ve Basım Yönergesi²⁷ uygulanmıştır.

I. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. Anglo-American Cataloguing Rules. 2 nd edition. Edited by Michael Gorman and Paul W.Winkler. Chicago: ALA,1978.
2. Melvil, Dewey. Dewey Decimal Classification and Relative Index. 19th edition. Edited under the direction of Benjamin A.Custer. Albany, N.Y.: Forest Press, 1979.
3. United States Library of Congress, Subject Cataloguing Division, Classification, 41 vols. Washington D.C., Library of Congress, variety dates. (1904-1982)
4. Sönmez Taner, Uluslararası Enformasyon Sistemleri. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 1979. S. 47
5. J.M.Elrod, "Universal Availability of Bibliographic Records (Extended Version of a Paper Presented at 44th IFLA Council Meeting)", IFLA Journal, 4, 1978: S. 349
6. International Congress on National Bibliographies (ICNB). Final Report. Organized by Unesco in Collaboration with IFLA, Paris, 12-15 September 1977, (Paris: Unesco, 1977) S.10
7. Gülbün Baydur. "Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC) ve Türkiye Bibliyografyası." Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1982. S.59 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
8. F.C.Clarke, "Knowing Your Universals: UAP in Relation to UBC",

9. Clarke, a.y. S.130
10. Maurice B.Line, "Universal Availability of Publications",
UNESCO Bulletin for Libraries, 31 (May-Jun) 1977.
SS.142-151
11. K.W.Neubaner, "The International Standart Book Numbers:
Their Development and Organizations in Bibliographic
Systems. Part 1" International Cataloguing, 12/Apr/
Jun) 1983. SS.21-23
12. T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel
Müdürlüğü. "Kitapların Uluslararası Numaralanması"
Resmi Gazete, 13 Ekim 1987, Sayı: 19603
13. Saim Kaptan. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik
Yöntemleri. Ankara Hacettepe Üniversitesi, 1982. S.63
14. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Yayınevleri Listesi
(Alfabetik Sırada), Ankara, 1988
15. Hansın Tunçkanat. Hacettepe Üniversitesi Yayın Şubesi Üyesi
ile 28.10.1988 tarihinde yapılan görüşmeden alınmıştır.
16. Türk Dil Kurumu. Türkçe Sözlük, 12.baskı, Ankara, 1982
17. Library and Information Science Abstracts. London: Library
Association, 1969
18. Information Science Abstracts. New York, N.Y.: Plenum
Publishing Co., 1966-

19. Library Literature. New York, N.Y.: H.W.Wilson Co., 1936-
20. Türkiye Bibliyografyası. Ankara: Milli Kütüphane, 1935-
21. Türkiye Makaleler Bibliyografyası. Ankara: Milli Kütüphane,
1952-
22. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1952-1986 (Y.A. Türk Kütüphaneciliği.
Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1987-)
23. Türk Kütüphaneciliği. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1987-
24. Publishers Weekly. New York: R.R.Bowker Co., 1960-
25. Kate L.Turabian. A Manual for Writers of Term Papers, Theses, and Dissertations. 4th edition. Chicago: University of Chicago Press, 1973
26. Niyazi Karasar. Araştırmalarda Rapor Hazırlama. Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık, 1984
27. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. "Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi." (Enstitü Yönetim Kurulu'nun 17.4.1984 tarihli oturumunda kabul edilmiştir. Metin teksirdir.);
Ek Hususlar: (21.6.1988 tarihli oturumda kabul edilmiştir.)

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI STANDART KİTAP NUMARALAMA SİSTEMİ (ISBN)

2.1 ISBN ve International Standart Serial Number (ISSN)

Bugün başta Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada olmak üzere dünyanın hemen bütün ülkelerinde kullanılan Uluslararası Standart **Kitap Numaralama Sistemi** veya evrensel adıyla "International Standart Book Numbering System" veya "Standart Book Numbering System" bir bilgi kaynağının kod numarası olarak tanımlanabilir.¹

Daha geniş olarak ISBN, "yayımlanan bütün kitapları eşsiz biçimde tanımlamak ve kitap sanayininin bütün kolları için kitaplarla ilgili bilgilerin iletişimini iyileştirmek amacıyla tasarlanmış uluslararası bir numaralama sistemidir."²

Yine başka bir tanıma göre ISBN, "dünyanın neresinde yayımlanırsa yayımlansın, bibliyografik künyesi belirli (belirli bir yayınevince, belirli bir başlık altında, belirli bir yazar ya da kuruma ilişkin) tek bir kitabı simgeleyen ve dört küme altında 10 basamaklı bir sayıdan oluşan bir numaralama dizgesidir."³

Yukarıdaki tanımlarda ISBN kavramı hernekadar yalnızca kitaplar için ortaya çıkan bir numaralama sistemi olarak dikkat çekmekteyse de, enformasyon alanında son 15 yılda ortaya çıkan yayın patlamasının getirdiği farklı biçim ve tipteki yayınlar içinde bu numara verilmeye başlanmıştır.⁴ Böylece ISBN yalnızca kitaplar için değil, değişik tipteki bütün yayınlar için de geçerli bir numara durumunu almıştır. Yalnızca süreli yayın veya periyodik denilen yayınlar için Uluslararası Standart

Sürekli Yayın Numarası veya evrensel adıyla "International Standart Serial Number" deyimini kullanılmış ve bunu bir sürekli yayının üstünde belirtirken tıpkı ISBN gibi baş harflerinin birleşmesinden ortaya çıkan "ISSN kısaltması kullanılmaya başlanmıştır.⁵

2.2 ISBN Sisteminin Gelişimi

Kitaplar için bir numaralama sistemine olan gereksinim özellikle 1960'lı yılların sonunda artmıştır. Yayın dünyasında ortaya çıkan gelişmeler, yayımcıların birbirlerinin kitap koleksiyonlarından daha hızlı haberdar olmalarını zorlamış ve bunu en kolay şekilde çözüme yolları araştırılmıştır.⁶

Bu konuya değinen ilk toplantı 1966 yılında Berlin'de yapılmıştır. Avrupa'nın büyük yayınevlerinin katıldığı 3. Uluslararası Kitap Piyasası Araştırmaları ve Kitap Ticaretinde Yenilikler Konferansı'nda sorun gündeme getirilmiş, her yayıncının gerçekleştirebileceği ve zor olmayan bir sistem tartışılmıştır.⁷ O yıllarda henüz çok az yayınevi ve kitap dağıtıcısı, işlerinde bilgisayarı kullanıyordu. Bu yayımcıların bilgisayarla yaptıkları ilk iş stok kontrolüydü ve bunun için de tanıtıcı bir numaranın kullanılması pratik bir yol olarak düşünülmekteydi. ISBN sistemi, bu amaçla geliştirilmiş ve ilk kez 1967 yılında Avrupa'da Whitaker and Sons Ltd. yayıncılık şirketi tarafından İngiltere'de uygulanmıştır. 1968 yılında da Bowker Company tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde denenmeye başlanmıştır.⁸

Whitaker and Sons Ltd. yayıncılık şirketinin, siste-

mi İngiltere'de uygulamasından kısa bir süre sonra (1967) British Publishers Association (İngiliz Yayımcılar Derneği) standart kitap numaralama işi için ayrıntılı bir plan hazırlamıştır. Bu planın hazırlanmasında Londra Üniversitesi ekonomi profesörü F.G.Foster'inde katkıları olmuştur.⁹

İngiltere'deki çalışmalar ilerleyince Uluslararası Standartlar Örgütü (International Standarts Organization: ISO) Teknik Dökümantasyon Komitesi'nce bir alt çalışma grubu oluşturulmuş (ISO/TC 46) ve sistemin bütün dünyada kullanılması çalışmaları başlamıştır.¹⁰

1968 yılında UNESCO'nun gözetiminde ABD, İngiltere, Fransa, Federal Almanya, İrlanda, Hollanda, Norveç ve Danimarka'dan oluşan temsilciler Londra'da bir araya gelerek konuyla ilgili bir toplantı yapmışlardır. Toplantının metinleri ISO'ya üye ülkelere gönderilmiş ve bu ülkelerde konuyla ilgilendiklerini bildirmişlerdir. 1969 yılında önce Berlin, sonra da Stockholm'de yapılan toplantılar sonucu ISBN'in ilke ve prensiplerini açıklayan "International Standarts Organization Recommendation 2108" (Uluslararası Standartlar Örgütü Önerileri 2108) ortaya çıktı.¹¹

Bu öneriler, kitap numaralarının uluslararası bir düzeyde düzenlenmesi ve standartlaşmasını öngörerek ISBN'in belirli bir yayınevının yayımladığı bir kitabın veya yayının kimliğini göstermesi için hazırlanmıştı. Bu durum sonra ISBN sisteminin amacı olmuştur. ISO, sistem gelişmeye başlayınca üye ülkelerin onayı ile ISO-2108 işaretini ISBN için standart numarası kabul ederek 1972 yılında sistemi yürürlüğe sokmuştur.¹²

ISBN'in dünya çapındaki etkinlikleri, Uluslararası Yayımcılar Derneği (International Publishers Association) ve IFLA tarafından kurulan Uluslararası ISBN Ajansı (International ISBN Agency) tarafından düzenlenir ve izlenir.¹³

2.3 ISBN Sisteminin Yapısı

2.3.1 ISBN Verilen Dökümanlar

ISBN verilen dökümanlar, ISO-2108'e göre genelde ve özelde olmak üzere iki grupta sınıflanır:¹⁴

- a- Genelde ISBN verilen dökümanlar,
 - Basılı kitap ve broşürler
 - Eğitici filmler (video, slayt v.b. yayınlar)
 - Elektronik yayınlar (makinece okunabilir bantların okunabilir basımları)
 - Görmezler için olan yayınlar
 - Haritalar
 - Karma yayın araçları ve yapılan yayınlar (mixed media publications)
 - Kaset şeklindeki kitaplar
 - Mikrobilgisayar yazılımı
 - Mikroform yayınlar
- b- Özelde ISBN verilen dökümanlar,
 - Ajanslar tarafından satılan veya dağıtılan kitaplar
 - Çok ciltli eserler
 - Değişik formatlardaki kitaplar (cilt ve karton

kapaklılar)

- Eski (önceki) yayınlar
- Kitaplar (değişik her yeni basım için)
- Ortaklaşa çıkarılan yayınlar (collaborative publications)
- Sayfaları çıkarılıp, tekrar takılabilen yayınlar (loose - leaf publications)
- Tıpkı basımlar (fâcsimile)

Bu arada takvim, reklâm araçları, kısa ömürlü basılı materyaller, muhtıra defterleri, başlık sayfası ve metni olmayan sanatsal basımlar ve sanatsal broşürler için ISBN'e gerek yoktur.

2.3.2 Sistemin Bölümleri

ISBN on rakamdan oluşmaktadır ve bu on rakamın önüne "ISBN" harfleri konulmaktadır. On haneli bu numara değişik uzunlukta 4 bölüme ayrılır. Bunlar:

1- Ulusal Grup Tanıtıcı Numarası:

Yayınevlerinin bulunduğu ülkelerin dil, coğrafi ve buna benzer gruplamalarını gösterir. Bu numara merkezi Berlin'de bulunan Uluslararası ISBN Ajansı tarafından belirlenir.

2- Yayınevi Tanıtıcı Numarası:

Bir grup içinde belirli bir yayınevini veya yayıncıyı gösterir. Çok yayın yapan yayınevleri kısa, az yayın yapan yayınevleri uzun bir yayınevi tanıtıcı numarası ile gösterilir.

3- Başlık (title) Tanıtıcı Numarası

Belirli bir yayımcı tarafından yayımlanmış bir kitabın bir baskısını veya belirli bir başlığı tanıtır. Daha açıkcası yayımcı tarafından yayınevi tanıtıcısının genişliğine dayanarak ve kendisine verilen sayı dizileri sınırları içinde, belirli bir başlığa veya yayımcı tarafından yayımlanmış bir başlığın bir baskısına verilir.

4- Denetim Sayısı:

ISBN'in sonunda verilen rakamdır ve ISBN'in doğruluğunun kontrolünü sağlar. Bilgisayarla kullanılmak için oluşturulan tek haneli bu rakam diğer dokuz sayı üzerinde yapılan bir hesaplama ile bulunur. ISBN'in ilk dokuz sayısı basamağının her biri denetim sayısının kendisi dışında 10'dan 2'ye kadar değişen bir sayı ile çarpılır ve böylece elde edilen çarpımın toplamı, (+) artı denetim sayısı, artan olmadan 11'e bölünerek hesaplama yapılır. Denetim sayısı 10 çıktığı zaman 10 yerine X kullanılır.¹⁵

Örnek; 0 : Ulusal Grup Tanıtıcı Numarası
 8436 : Yayınevi Tanıtıcı Numarası
 1072 : Başlık (title) Tanıtıcı Numarası
 7 : Denetim Sayısı

2.3.3 Sistemin Yönetimi

ISBN sisteminin yönetimi, Uluslararası Yönetim, Grup Yönetimi ve Yayınevi Yönetimi olmak üzere 3 düzeyde yürütülür.¹⁶

- Uluslararası Yönetim:

Sistemin uluslararası yönetimi ISO ile yayıncılık ve kütüphanecilik dünyasının temsilcisi olan Danışmanlık Heyeti'ne sahip, merkezi Berlin'de bulunan Uluslararası ISBN Ajansı'nın kontrolü altındadır. Uluslararası yönetimin, sistemin kullanımına eşlik etmek, grupların tanıtım ve yapısını onaylamak, grupların tanımlayıcılarını ayırmak, grup ajanslarına ve bunların yayınevi tanıtıcılarına önerilerde bulunmak, sistemin kullanımını evrensel düzeyde desteklemek gibi temel görevleri vardır.

- Grup Yönetimi:

Gruplar, her ülkede ISBN'in uygulatılmasından sorumlu olan Grup Ajansları tarafından yönetilir. Grup Ajansı'nın yaptığı grup yönetiminin görevleri arasında grubun etkinliğini düzenlemek ve yönetmek, yayıncılar adına Uluslararası ISBN Ajansı ile ilişkileri yönetmek, gruba katılan yayıncılara tanıtıcı numaraları dağıtmak, onlara teknik yardımda bulunmak, tanıtıcı rehber hazırlamak, kitap listeleri ve bibliyografya hazırlayan ajanslara atıf yaptıkları başlıklarla birlikte ISBN'leri de yayımlamaları için anlaşmalar yapmak, ISBN'in bilgisayar sistemlerinde kullanılmasında ticari ögelere yardımcı olmak sayılabilir.

- Yayınevi Yönetimi:

Her yayıncının kendi bünyesi içinde yaptığı çalışmaları içerir. Bunlar bağlı oldukları Grup Ajansları'ndan yayınevi tanıtıcı numaralarını almak, numaraları düzenli ve hatasız olarak vermek ve denetlemek, ISBN'li kitapların listelerini düzenli aralıklarla Grup Ajansları'na vermek, hazırladıkları yayınevi

kataloglarında yer alan kitapları ISBN'li olarak vermek, ISBN numaralarına göre listeler hazırlamak ve çözümleyemedikleri her konuda Grup Ajansları'na başvurarak ilişkileri canlı tutmaktır.

2.4 Sistemin Uygulanması

Uygulamayı kabaca tanımlamak istersek, her ülkeden ulusal düzeyde yapılan başvuru ile Uluslararası ISBN Ajansı'na üye olunmakta ve buradan alınan ulusal grup tanıtıcı numarası ve yayınevi önsayıları ile sistemin uygulamadaki ilk aşaması tamamlanmış olmaktadır.

Ulusal Grup Ajansları yayımcılara durumu bildirir ve onlarda ilk on yılda yayımlayacakları toplam kitap sayısına göre ajansdan yayınevi tanıtıcı numaralarını alırlar. Yayımcılar aldıkları bu numarayı ulusal grup tanıtıcı numarası ile beraber kullanırlar. Daha sonra yayımladıkları her kitap veya başlık için yayınevi tanıtıcı numarasının genişliğine göre ve kendilerine verilen sayı dizileri sınırları içinde, kendilerinin saptadıkları bir numara verirler. En son yapılan bir hesaplama ile de ISBN'e denetim sayısı eklenir.

ISBN oluşturulduktan sonra kitabın iç kapak sayfasının arkasına, dış kapak üzerine veya kitabın göze çarpabilecek herhangi bir yerinde basılabilir.¹⁷

2.4.1 Makinece Okunabilir Kodlama ile ISBN'in Kitaba Basılması

1980'li yılların başlarında bir çok yayın Makinece Okunabilir Kodlama (Optik Karakter Tanıma: Optical Character Recognition)

şeklinde ISBN taşımaya başlamıştır.

Çubuk veya bar code denilen bu kodlara göre okuma hızla yayılınca, Uluslararası Madde Numaralama Birliği (International Article Numbering Association) ile Uluslararası ISBN Ajansı arasında varılan bir anlaşma ile ISBN'in, Avrupa Madde Numaralama (European Article Numbering: EAN) çubuk kodu şekline dönüştürülmesine başlanmıştır. Bu anlaşma ile ulusal grup tanıtıcı numarası ile başlayan ISBN'e başka bir numara eklenir. Her yayın için mutlaka en öne eklenen bu numara EAN tarafından saptanan Kitap Ülkesi (Bookland) tanımlayıcı numarası olup süreli yayınlar için 977, diğer yayınlar için 978'dir. Bu aşamada yapılan diğer değişiklik en sondaki ISBN denetim sayısının atılıp yerine EAN kurallarına göre hesaplanarak elde edilen ve adına EAN denetim sayısı denilen sayının eklenmesidir.

Örnek: EAN'sız normal ISBN; 0-330-28987-X

Denetim sayısının atılması; 0-330-28987

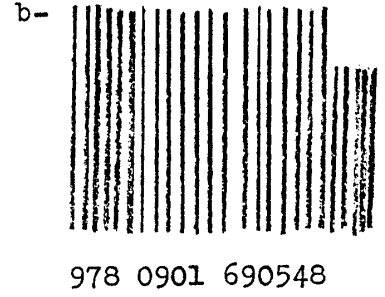
EAN kodunun eklenmesi; 978-0-330-28987

EAN denetim sayısı ile ISBN; 978-0-330-28987-0

ISBN'in makinece okunabilir şekle dönüştürülmesi ek olarak beş basamaklı bir kod olanağı vermiştir. Tümüyle isteğe bağlı olan bu kod yayıncılık sektöründe fiyat gösterimi için kullanılır. Fiyat gösterimi iki şekilde gösterilebilir:

a- Çubuk kodların üzerinde gözle okunabilir rakamlarla beraber verilebilir.

b- Üzerinde gözle okunabilir rakam bulunmayan fakat fiyatı gösteren beş basamaklı bir çubuk kodu olabilir.

Kitap Standart Numarası'nın çubuk kodlama ile gerçekleştirilmesinden önce Avrupa Madde Numaralama Sistemi (EAN), malların makinece okunabilir şekilde standart numaralanması için geliştirilmişti. Çubuk kodu olarak bilinen EAN sembolü, kararlaştırılmış bir yapı ve standartta değişen genişlikte çubuk ve aralıklar serisini içerir. Sembol, bilgisayara bağlı ışıklı kalem ve lazer tarayıcısı ile elektronik olarak okunur.

Brüksel'deki EAN Birliği kurallarına göre, üyelik ulusal düzeyde olmaktadır. Çünkü EAN kodlama otoritesi tarafından derlenen kitapların ve diğer yayın araçlarının kodlanması için ayrıntılı koşulların EAN İcra Komitesi'nce atanmış bir teknik yetkilinin onayına sunulması gerekir.

Makinece okunabilir kodların kullanımı, işlemlerin daha hızlı ve doğru yapılmasına olanak verdiği için kitap ticaretinin etkinliğine daha çok katkıda bulunmaktadır. Bu durum stok dönüşümünü ve buna bağlı olarak sermayenin geri dönüşümünü hızlandırmaktadır. Ayrıca kullanıcıları kırtasiye işlerinden kurtararak, daha yararlı uygulamalara zaman bırakır, yönetimin daha iyi karar verebilmesi için ayrıntılı istatistiksel incelemeler yapar, sektörün etkinliğini ve kârlılığını arttırır.¹⁸

2.5 ISBN Sisteminin Kütüphanecilik ve Yayımcılık Alanındaki Yararları

ISBN sisteminin hem yayımcılar, hem de kütüphaneciler için yararlı yönleri sistem uygulamalarla geliştirildiği zaman daha çok ortaya çıkmıştır. Yayımcılık alanındaki yararlı yönlerini açıklamadan önce kütüphanecilik alanında ISBN'in kullanımına kısaca göz atmak istiyoruz.

Kütüphane bilgilerinin kısalık ve açıklık gibi yararları olan numerik temele dayandırılarak aktarılmasının değeri, önce İngiltere'de 1970 yılında Londra ve South Eastern Library Region'da ve sonra da Almanya'da 1975 yılında Hession Union Catalogue çalışmalarında anlaşılmıştır. Her iki çalışmada da ödünç verme bölgelerinde bulunan kütüphaneler kendi bünyelerindeki verileri toplamış ve merkeze bağlı terminaller aracılığı ile bilgileri merkeze veya ana kütüphaneye göndermişlerdir. Merkeze gelen bilgilerin depolanması ve toplu kataloglarının üretilmesinde ISBN, temel öğelerden biri olmuştur.¹⁹

Bibliyografik verilerin elde edilmesiyle ilgili olarak bir başka projede Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen OCLC'dir. Açık adıyla Ohio College Library Center, ulusal düzeyde işbirliği sonucu bilgi depolama ve erişim sistemi olarak gelişmiş; ISBN'in devreye girmesiyle bilgilerin merkeze ulaşması daha da hızlanmıştır.²⁰

ISBN literatür ve bibliyografyalarda da verildiği için, kütüphaneler ISBN dizinleri oluşturmakta güçlük çekmezler.

Kütüphanelerin belirli aralıklarla topladığı bu dizinlerde, yayın adları ve gerekli kütüphane kod numaraları bulunur. Merkeze gelen bu bilgiler toplu katalog için temel verileri içerirler. Daha önce gönderilen ve bilgisayara depolu bulunan ISBN dizinlerinin oluşturduğu listelerin arasına eklenen bu yeni dizinler zincirin birer halkasını oluştururlar. Böylece ISBN dizinleri sürekli güncel tutulmaktadır. Güncel duruma getirilen dizin, mikrofilm ve mikrofiş olarak manyetik bant üzerinde bilgisayar çıktılı mikrofilm (Computer Output Microfilm: COM) için hazır demektir. Kütüphanelerarası doğrudan ödünç vermenin uygulanabilirliği üzerinde yapılan çalışmalar, sistemin başarılı olduğunu kanıtlamış ve COM kopyalarının maliyeti düşük olduğu için, üye kütüphanelerin abone olmaları durumunda ISBN dizinine sahip olmaları olanağı doğmuştur. ISBN başlıkları ile ödünç alma ve verme daha hızlı, ucuz ve kolay olmuştur.²¹

Nitekim UAP projesi içinde de belgelerin kod numaraları yani ISBN'leri kullanılarak gereksinim duyanlara eriştirilmesi amacı vardır.²²

ISBN son yıllarda ulusal bibliyografyalarda, bibliyografik tanımlamaların ögelerinden biri olmuştur. Bu durumun veri tabanından kayıtlara erişim konusunda da önemi vardır. Öncele-ri yalnızca anahtar sözcüklerle (keyword) gerçekleşen bilgiye erişim şimdi daha hızlı olması nedeniyle ISBN'de eklenerek yapılabilmektedir. Sistemin ödünç verme alanındaki etkinliği bu noktadan çıkmıştır.²³

ISBN'in yayıncılık alanında kullanımının ise kütüpha-

necilikle ilgili projelerden az olmadığı çeşitli çalışmalardan anlaşılmaktadır. Kitap siparişi, stok kontrolü, farklı basımların ayırılması, kitap üretiminin denetimi, muhasebe işlemleri, dağıtım ve satış programları ve kitap üretiminin de bilgisayara yüklenmesi gibi çok amaçlı projeler içinde özellikle son yıllarda gelişmeye başlayan uygulamaları tanıtmaya çalışacağız.

2.5.1 Telesipariş

ISBN yayımcı, toptancı, perakendeci, kütüphane ve müşteriler gibi bütün kurumlara karmaşık bibliyografik atıflar kullanma yüküne katlanmadan açık biçimde belirli bir kitapla ilgili olarak birbirleri ile iletişimde bulunmalarını sağlar. Bu durum Almanya ve İngiltere'de kullanılan telesipariş kavramında görülmüştür.²⁴

Basit anlamda telesipariş, yayımcıdan herhangi bir yayının bilgisayar terminali aracılığı ile ISBN kullanılarak sipariş edilmesi işlemine verilen isimdir. Telesipariş İngiltere'de şu aşamalarda gerçekleşir:

- 1- Kitap satıcısı ismarlamak istediği kitabın ISBN'ini "British Books in Print" 'den bulur.
- 2- Kitap satıcısı terminale istenen kitap miktarını ve ISBN'i girer. ISBN bulamazsa, kitabın yayıncısının ISBN önsayısını ve kitabın yazar ve başlığını girer.
- 3- Terminal bu bilgiyi belleğe depolar. Daha sonra merkezi bilgisayar telefon hattı ile terminale bağlanır ve bellekteki bilgileri kopya eder.
- 4- Bilgiler artık merkezi bilgisayardadır. Bundan sonra hem numaralara hem de yayıncılara göre dizinler oluşur.

Bilgiler bir bibliyografik bilgi dosyasından geçer ve ISBN ile karşılaştırıldığında, bibliyografik dizinden alınan ayrıntılı bilgiler, kitapçı siparişine eklenir.

5- Siparişler yayımcılara şu bir kaç yoldan biri ile iletilir:

- a- Doğrudan yayımcının kendi bilgisayarına,
- b- Doğrudan siparişleri yazılı durumda sunan yayımcıdaki terminale,
- c- Posta ile basılı olarak.

6- Siparişlerin yayımcılara ulaştığının doğrulanması, hemen kitap satıcısına bildirilir. Bu doğrulama, satıcının terminaline geçer ve yazılı olarak da elde edilebilir.

Bazı ülkelerde yalnızca büyük kitap satış kuruluşları, stok kontrolü ve sipariş numarası olarak ISBN'in tam olarak kullanılması için gerekli bilgisayar olanaklarına sahiptirler. Fakat daha küçük kuruluşlar da ISBN'i yabancı kitapların siparişinin basitleştirilmesi için, ek bir başlık tanıtıcı olarak kullanmaktadırlar.

2.5.2 Yayım Esnasında Kataloqlama (Cataloguing in Publication:CIP)

Kitap veya döküman yayına hazırlanırken yayınevinden elde edilecek verilere dayanarak kitaba basılmak için hazırlanan kısaltılmış bibliyografik kayıtlardır.²⁵ Bu kayıtlar ISBN ile verildiği zaman anlam kazanmaktadır. Çünkü bu sayede eldeki belgenin bibliyografik denetim kapsamında olduğu ortaya çıkar.

CIP, ulusal kütüphane merkezi kataloqlama hizmetleri

ve yayımcılarla işbirliğine dayanır. Ön kataloglama olarak da nitelenebileceğimiz bu çalışmanın kütüphanecilere olduğu kadar kitap ticareti ile uğraşanlara, bibliyograflara ve katalog verisi ile ilgili kişi veya kuruluşlara da çeşitli yararları vardır. Kısaltılmış katalogları yani ön katalogları yayımcılar kendi iç düzenlemelerinde, ticari yayın listelerinde kullanabilmektedirler. Kısaltılmış CIP verisi, kütüphanelerde seçim, sipariş, sağlama ve kataloglama alanlarında geniş bir kullanım olanağına sahiptir.²⁶

Görüldüğü gibi temel kataloglama ve sınıflama kuralları dikkate alınarak kitabın yayım esnasında kataloglandığı CIP projesi için de ISBN tamamlayıcı bir öge olarak yer almaktadır.

II. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. ISO 2108. Documentation. International Standart Book Numbering (ISBN) Geneva: ISO, 1972 .
2. ISBN: Yayımcıların Bütün Kitapları Eşsiz Biçimde Tanımlamak ve Kitap Sanayininin Bütün Kolları için Kitaplarla ilgili Bilgilerin İletişimini iyileştirmek Amacıyla Tasarım-lanmış Milletlerarası bir Kitap Numaralama Sistemidir.
Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü,
1987, S.1
3. N.E.Olcay, İ.Duruöz. ISSN ve ISBN Kavramları ve Türkiye'de Kullanılabilirliği Üzerine Bir Araştırma. Ankara: TÜBİTAK, 1982, S.1 (Metin teksirdir.)
4. ISBN El Kitabı. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1987, S.2
5. IS/3279. Documentation. International Standart Serial Numbering (ISSN) 2 nd edition. Geneva: ISO, 1975 .
6. "British Books to be Numbered Beginning This Month".
Publishers Weekly, 191 Jan 2, 1967. SS.28-30
Ayrıca bakınız: Publishers Weekly 192 May 17, 1967.
S.72; a.e. 192 Oct 16, 1967. S.35; a.e. 193 Apr 8,
1968. S.29; a.e. 196 Oct 1, 1969. S.24; a.e. 197 May
17, 1970. S.43
7. ISBN El.....y.a.g.e. S.1

8. Books in Print, London: R.R.Bowker Co. 1983-84. S.IV
9. Olcay.....y.a.g.y. S.4
10. ISO/TC 46. Documentation. Technical Documentation Comitty.
Geneva: ISO, 1967.
11. ISO 2108 Documentation. ISO Recommendation. Geneva: ISO, 1969
12. ISO 2108. Documentation.....y.a.g.e. S.1
13. K.W.Neubauer, "The Present Status and Future Expectations
of the Programme for the Assigment of International
Standart Book Numbers", IPLA Journal, 5, 1979. S.8-21
14. ISO 2108. Documentation.....y.a.g.e. S.5
15. ISBN El.....y.a.g.e. S.4
16. a.y. SS.20-24
17. a.y. S.13
18. a.y. S.15
19. ISBN El.....y.a.g.e. S.26
20. İlhan Kum, "Bazıların Bir Kütüphanelerarası İşbirliği Projesi:
OCLC", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 26, 1979
SS.109-114
21. J.M.Elrod, "Universal Availability of Bibliographic Records
(Entire Bibliographic Records and their
Control)", IPLA Journal, 5, 1979. S.11-13

22. D.J.Urguhart, "UAP: What Can We Do About It? Paper Presented at the 44th IFLA General Council Meeting", IFLA Journal, 4, 1978. S.338
23. ISBN El.....y.a.g.e. S.27
24. ISBN El.....y.a.g.e. S.28
25. Ross Swindley, Cataloguing in Publication: An International Survey, Paris: UNESCO, 1976. SS.1-3
26. "International Cataloguing in Publication Meeting, Ottawa, 1982", International Cataloguing, 10 (April-Jun) 1981. SS.15-16

III. BÖLÜM

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE ISBN UYGULAMALARI

3.1 Değişik Ülkelerde ISBN Uygulamaları

Araştırma konumuz, Türk yayımcılarının ISBN sistemine geçişte karşılaştıkları sorunlar, bunları çözme çabaları ve bunların temel sorunları içindeki yeridir. Doğal olarak anlaşılması gereken ilk nokta yayımcılarımızın temel sorunları çözüm beklerken yeni bir sistemin onlara tanıtım şekli ve yayımcılarımızın bunu anlamak için neler yapabileceğidir. '

Bu konuya değinmeden önce dünyada benzer çalışmaların nasıl gerçekleştirildiğini bilmek ve sorunları çözme yöntemlerini öğrenmek doğru olacaktır.

Dünya ülkelerinin konuya ilişkin çalışmalarını kronolojik olarak ele aldığımızda ilk sırayı İngiltere almaktadır. İngiltere'de sistem yirmi yılı aşkın bir süredir (1967) işlemektedir. Whitaker and Sons Ltd. yayımcılık şirketinin bir alt birimi olarak kurulan British Agency, sistem daha uluslararası olmadan Standart Kitap Numarası (SBN) adıyla etkinliğe başlamıştır. Halen İngiltere'de bulunan 25.000 yayınevi sisteme kayıtlı olup (% 100), kitap ve süreli yayınlarına numara vermektedirler. Ülkede sistemi yayımcılar kurup geliştirdikleri için temelde kendi programlarına göre bir yöntem geliştirmişlerdir. Bunun için İngiliz Yayımcılar Birliği, öncelikle hem Uluslararası Standartlar Örgütü'ne hem de kendi ulusal sistemlerini hazırlamak üzere oluşturulan alt komisyona sunmak için ayrıntılı bir plan hazırlamıştır.¹ Planda Londra Üniversitesi ekonomi profesörü F.G.Foster'ın da katkıları olmuştur. Foster planının bir bölümünde ".....kitap satışında standart numaralamanın açık bir gereksinimi vardır. Bu daha sonra her kesimde

bütün ilgililere önemli yararlar sağlayacaktır." demıştır.²

Bu planın temelinde sistem için yayınevlerinin yapması gerekenler, karşılaşılabilecek sorunları çözme şekilleri, bunlar için kimlere danışılacağı ve sistemin onlar için ne tür kolaylıklar getireceği gibi noktalara değinilmiştir. En önemlisi dernek, yayıncıların malzeme dağıtım ve satış, baskı gibi önemli sorunlarla karşılaştıklarında da kısa ve etkili çözümler önererek önemli bir güven ortamı sağlamıştır. Maddi açıdan desteklenen ve yayınlarının dünyanın önemli merkezlerinde aranır duruma gelmesiyle uluslararası kimlik kazanan İngiliz yayınevleri giderek başka ülkelerde satış şubeleri açmaya başladılar. Satış şubelerindeki stokların miktarını kısa yoldan öğrenmek yayınevlerinin sisteme olumlu bakmalarını sağlamıştır. Zaten İngiliz Yayıncılar Birliği'nde planında bunu ve faturalama işlemlerinde kullanılacak yöntemler konusunu önemli ölçüde işlemiştir. Bugün İngiltere'de ISBN'siz bir yayına erişim olanaksız duruma gelmiştir. ISBN ülkede en başta hızlı kitap satışı, stok kontrol, sayım, yayım esnasında kataloglama (CIP), telesipariş gibi alanlarda kullanılmaktadır. İngiliz Ulusal Bibliyografyası'nda ISBN'li kitapların % 97'si yer almakta ve yayımlanan kitapların % 71'ine çubuk kodlama ile birlikte ISBN verilmektedir.³

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise sistem, 1967 yılında R.R.Bowker Co. tarafından işletilmeye başlanmıştır. Ülkede 35.837 yayınevi sisteme aktif olarak katılmıştır. Bu rakam genel toplamın % 97'sidir. İngiltere'de İngiliz Yayıncılar Birliği'nin oluşturduğu alt komitede gözlemci olarak bulunan Bowker Co. bu

komisyonda alınan kararları benimseyerek A.B.D.'de uygulanabileceğini savunmuştur. Çünkü bu iki büyük batılı devletin yayıncılık alanında sorunları hemen hemen aynıydı. Bowker Co. ilkönce İngiltere'deki gibi hareket ederek Amerika'da yayıncılık örgütlerinin oluşturulmasında önemli çalışmalar yapmıştır. Amerika'da dünyanın önemli merkezlerinde şubeler açan ilk yayınevi Bowker Co. olduğu için ISBN'in önemini de kavrayan ilk yayınevi olmasını yadırgamamak gerekir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ISBN; yayıncılar, dağıtıcılar, satıcılar, perakende satıcılar ve kütüphaneciler tarafından bir yayını tanımlayan ilk bilgi olarak kullanılmaktadır. Bowker Co. tarafından belirli aralıklarla "Books in Print" de çıkarılan duyuru listelerinde ISBN'in değişik amaçlar için kullanılabileceği şeklinde haberler yer alır. Bunlar sipariş, telesipariş, telefonla sipariş, siparişlerin geri dönüş işlemleri, satış, stok kontrol, faturalama, telif hakkı ücretlerinin ödenmesi gibi konuları kapsamaktadır.⁴

Avustralya'da sistem 1968'den beri Avustralya Ulusal Kütüphanesi'nin Kataloglama Altbirimi tarafından işletilmektedir. Avustralya'da bulunan 12,500 yayınevinin henüz tümü ISBN kullanmakla birlikte oldukça dağınık bir durumda olan Avustralya yayıncıları bu konuda biraz bağımsız hareket etmişlerdir. Örneğin bir kısmı bağlı oldukları dernek aracılığı ile sisteme katılmış, bir kısmı da ulusal kütüphane kanalı ile yayınlarına numara vermişlerdir.⁵

Avustralya Kitap Yayıncıları Derneği'ne üye bütün yayınevleri yayınlarında ISBN'i kullanmaktadırlar. Avustralya Ulusal

Bibliyografyası'nda yeralan yayınların hepsi ISBN taşırlar ve yeni ISBN alan bütün yayınlar her ay Ulusal Kütüphane tarafından çıkarılan listelerle duyurulur. Avustralya'da ISBN'in çubuk kodlarla verilmesi için çalışmalar sürmektedir.⁶

Kanada'da 1968 yılında, Ulusal Kütüphane tarafından İngilizce kitaplar için ISBN verilmesine başlanmıştır. Sonraları Fransızca yayınlarındaki artış, 1979 yılında bunlara da numara verilmesini gerektirir. Ülkedeki 7488 yayınevi sisteme katılmıştır. Bütün yayınevlerinin sisteme katılımının gerçekleşmediği Kanada'da ISBN taşıyan yayınların tümü Canadian Telebook Agency tarafından belirli aralıklarla duyurulmaktadır.⁷

1971 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde bulunan iki ulusal kütüphaneden biri olan Devlet Kütüphanesi (State Library) sistem için ulusal merkez olmuştur. Merkezin yaptığı en önemli iş sistemin tanıtımını yapmak için yayımcı ve kütüphanecilere yönelik kurslar açması ve bu kurslarda sistemin bir ders gibi işlenmesidir. Merkezin her ay yayımladığı aylık bültenlerde bu programı tamamlar nitelikte olup bütün yayınevlerine gönderilmektedir. Fakat bütün çabalara karşın yayımcıların önemli bir bölümü ISBN'in özellikle sayım ve faturalama işlemlerinde hâlâ ne işe yaradığını anlamamışlardır. Otoriteler gerekçe olarak ülkenin sosyoekonomik yapısını göstermektedirler. Yani oldukça karışık bir toplumsal yapısı olan Güney Afrika Cumhuriyeti'nde her konuda olduğu gibi yayıncılık ve kütüphanecilik alanında da temel sorunların çözülememiş olması bu tür konulara ilgiyi azaltmaktadır.⁸

1972 yılında İspanya'da Kültür Bakanlığı'nın sorumluluğu altında İspanyolca kitaplar için ISBN uygulaması başlamıştır. Ülkede bulunan 2502 yayınevi sisteme katılmıştır (% 100). Çünkü ISBN, İspanya'da yasal bir zorunluluktur ve devlet eliyle düzenlendiği için en ücra köşedeki yayınevleri bile sisteme girmiştir. ISBN'e geçiş İspanya'da iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlki sistemin ülkede tam anlamıyla oturması aşamasıdır. Bunu Kültür Bakanlığı başlattığı uygulama ile sonuçlandıracaktır. İkinci aşama ise, sistemin yerleşmesi sağlandıktan sonra sorumluluğun özel sektöre (yayımcı ve kitap satıcıları) devridir. Bunun için bir idari komite oluşturulmuş ve çalışmaların üç yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür. Bakanlık ve özel sektör temsilcilerinin yer aldığı komite, çalışmalarında sistemin bundan sonraki aşamalarını ve otomasyonunu düşünmektedir. İspanya'da 1986'ya kadar ISBN verilen kitap sayısı 375.800'e ulaşmıştır.⁹

Fransa'da yayımcı, kütüphaneci ve kitap ticareti ile uğraşan kişi ve kurumları bir araya getirme amacıyla kurulmuş olan Association Loi, 1973'de ISBN sistemini ülkede uygulamaya başlamış ve Fransa'da bulunan yayınevlerinin % 70'i (13.000) sisteme katılmıştır ve ciltli kitapların % 60'ına ciltsiz kitaplarında % 85'ine ISBN çubuk kodlarla verilmektedir. Association Loi hakkında çok fazla bilgi olmamasına karşın derneğin, kültürel bilgi birikiminin kitlelere düzenli olarak ulaşımını amaç edindiğini ve bunun için de bu işlerle ilgili bütün kişi ve kuruluşlarla etkileşim halinde olduğunu söyleyebiliriz.¹⁰

Yeni Zelanda Ulusal Kütüphanesi 1975 yılında başlat-

tığı uygulamayı halen sürdürmektedir. Ülkede bulunan 541 yayınevi (% 90'ı ticari) sisteme katılmıştır ve kitaplarına çubuk kodlarla birlikte ISBN vermektedirler.¹¹

1977 yılında özel bir kuruluş olan Associazione Italiana Editori'nin alt birimi Editrice Bibliografica ISBN'yi İtalya'da uygulamaya başlamıştır. İtalyan yayınevlerinin % 30'u sisteme katılmıştır. Sistemi uygulamaya koyan Associazione Italiana Editori (İtalyan Editörler Derneği) 1978 yılında hazırladığı bir raporda yayıncılık alanında yapılacak her yeniliğin başarılı bir şekilde ilerlemesinin altyapı sağlamlığına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Nitekim 1986 yılına kadar geçen süre içinde ülkede yayıncılık alanındaki temel sorunlar çözülmeye başlanmış ve hızla otomasyona geçilmesi dönemi yaşanmaktadır. Derneğin alt birimi ve ISBN'den sorumlu Editrice Bibliographica "Italian Books in Print"'i düzenli olarak yayımlar. ISBN ile ilgili duyurularını da bu kanal ile gerçekleştirir. 1986 yılına kadar İtalya'da 4.000 kitaba çubuk kodlarla numara verilmiştir.¹²

ISBN uygulamaları açısından bir diğer ilginç uygulama Meksika örneğidir. 1977 yılında uygulanmaya başlanan ISBN sistemini kütüphanelerden çok yayınevleri benimsemiştir. Uygulamalar Department of Copyright of the Secretariat of Popular Education tarafından yönetilmektedir. Yayınevlerinin sisteme ilgi duymasının ana nedeni olarak, ülkenin A.B.D.'ye yakınlığı dolayısıyla bu ülkedeki yayınevleriyle sağlıklı ilişkiler kurmalarının, kendi yayınlarının orada daha iyi tanınmasına yol açacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Kütüphanelerde sistemin daha sonra kullanılması yayı-

nevlerinin bu yöndeki tutumuyla gerçekleşmiştir.¹³

1976 yılında Books Registration Office tarafından Hong Kong'da uygulamaya başlatılan sistemin sorumluluğu daha sonra Municipal Services Branch of the Government Secretariat'a devredilmiştir. 1978'de Surinam, 1980'de Singapur ve Japonya, 1982'de Malezya, 1985'de Hindistan ve Pakistan, 1986'da da Güney Pasifik Bölgesi ülkelerinde ISBN uygulanmaya başlanmıştır.¹⁴

Güney Pasifik Bölgesi ülkelerinde bulunan 11 ada devleti ayrı ayrı ulusal grup tanıtıcı numarası alarak sisteme katılmıştır. Bölgede ISBN sistemine katılımı etkileyen en önemli olay, 1984 yılında UNESCO'dan Dorothy Anderson'un bölge adalarından Suva ve Fiji'yi ziyaretiyle hem ISBN hem de ISBD'nin temellerinin atılması olmuştur.¹⁵ Bölgede konuyla ilgili diğer önemli adım, merkezi Ottawa'da bulunan Gelişim Araştırmaları Merkezi (Development Research Centre)'nden bir kurulun bölgeyi ziyareti- dir. 1985 yılına rastlayan bu ziyaretin amacı, bölgedeki yayıncılık etkinliklerinin anlaşılması için etraflı bir araştırma yapmaktır. Yapılan bu araştırma daha sonra "A Survey of Publishing in the University of the South Pacific Region; a report. Suva, 1986" adı altında rapor edilmiştir. Rapora göre bölgede toplam 225 yayınevi belirlenmiş; ancak bunların yalnızca 20 tanesi sisteme katılmak için olumlu yanıt vermiştir. Bu yayınevlerinin bölgenin sosyoekonomik koşulları dikkate alındığında yılda 16 ila 50 yayın yapan, durumları iyi sayılabilecek yayınevleri oldukları saptanmıştır. Bu duruma göre sisteme ilginin büyük yayınevlerinden geldiğine işaret edilerek; bölgede yayın yapan diğer kişi ve kurum-

ları da içeren bir plan hazırlanması ve bunun daha çok yayınevlerinin temel sorunlarına çözüm olabilecek önerileri kapsaması istenmiştir. Bölge yayınevlerinin temel sorunları içinde hammadde yetersizliği, eleman azlığı ve ulaşım güçlüklerinin yer aldığı belirlenerek; raporun sonuç bölümünde iki parça halinde öneriler getirilmiştir. Bunlardan ilki ISBN'de dahil olmak üzere her alanda kültürel organizasyonların bölgede tanıtımına büyük gereksinim olduğu ve bunun için de belli programlar düzenlenmesidir. Programların içinde en önemlisi yayımcıların konuyla ilgili olarak A.B.D. ve Kanada'da eğitim almaları önerisidir.

İkinci öneri ise ISBN'in kullanılabilirliğinin örneklerle açıklanması ve sisteme taraf olan herkesin (yayımcı, kütüphaneci) dayanışma içinde olmalarıdır. Buna göre gerek yayımcı gerekse kütüphaneciler işlerini daha iyi yürütebilmek için birbirleriyle rekabete girmeyeceklerdir. Düzenlenecek kurslara herkes katılacak ve uygulama bilgiye erişim sistemleri içinde değerlendirilecektir.

Yine konuyla ilgili olarak 11 Şubat 1985'de Hindistan'da bir konferans düzenlenmiştir. Ulusal Eğitim Araştırmaları Merkezi (National Educational Resources Centre: NERC) ile Hindistan Yayımcılar Federasyonu (Federation of Indian Publishers)'nin ortaklaşa düzenlediği "Hindistan'da ISBN Sisteminin Etkin Kullanımı"¹⁶ (Effective Implementation of ISBN System in India) konulu konferansa 200 delege katılmış ve 16 bildiri sunulmuştur. Alınan 7 maddelik öneriler listesi ile konferans bitmiştir. Öneriler kısaca şu maddeleri içermektedir:

- "a- Sistemin etkin kullanımını sağlamak için ulusal düzeyde seminerlerin düzenlenmesi gereklidir.
- b- Yine aynı amaç için televizyonda tanıtıcı programlar yapılmalıdır.
- c- Basım yoluyla tanıtıma da önem verilmelidir.
- d- Konuya özel yayınlar çıkarılmalıdır. (Katalog, broşür, el kitapları)
- e- ISBN oryantasyon programları düzenlenmelidir.
- f- Kalkınmaya gereksinim duyulan bölgelere öncelik verilmelidir.
- g- Ulusal Grup Ajansı en kısa sürede bilgisayara geçirilmelidir."

Hindistan'da konferansın olumlu sonuçları çabuk alınmış ve yayınevlerinin % 66'sının sisteme katılması sağlanmıştır. Ağustos 1986 itibariyle 6.000 kitaba ISBN verilmiştir. Hindistan'da süreli ve kitap dışı yayınlar için de ISBN uygulaması çalışmaları sürmektedir.¹⁷

Konuyla ilgili bir konferansın da Pakistan'da toplandığını biliyoruz. Yalnız bu konferans Hindistan'daki kadar yankı uyandırmamış ve oldukça sınırlı kalmıştır. Konferansın sonunda Urdu'ca ve İngiliz'ce bir broşür çıkarılmış, konferans metinleri ise henüz yayımlanmamıştır.¹⁸

1985 yılında Kenya'da National Reference and Bibliographic Department tarafından bir toplantı yapılmıştır. Toplantıda ISBN kullanımının getireceği kolaylıklar yayımcı ve kütüphaneciler açısından tartışılmıştır.¹⁹

Zambiya'da konuyla ilgili olarak 1985 yılında Booksellers and Publishers Association of Zambia (Zambiya Kitap Satıcıları ve Yayımcılar Derneği) ISBN Teknik Komitesi tarafın-

dan, ISBN uygulamalarının etkinliğini belirlemek için yayınevlerine yönelik bir anket formu hazırlanmıştır. 30 civarında yayıncıya gönderilen ankete uyarı notları da gönderilmesine karşın yalnızca 6 cevap gelmiştir. Bu 6 cevaptan biri derneğin kendisi, diğerleri de Zambiya Üniversitesi, Mutimedia, Zambia Pub. Co., Zambia Geographical Association ve Apple Books'dur.²⁰

Çin Halk Cumhuriyeti'nden konuya ilişkin bilgileri, Çin ISBN Grup Ajansı Başkanı ve Çin Ulusal Yayıncılık Yönetimi (National Publishing Administration of China) başkanı Liu Gao tarafından 7 Ekim 1986 tarihinde Berlin'de verilen panelden alıyoruz.²¹

Çin'de ISBN uygulamaları Devlet Konseyi'nin idari bir organı olan Ulusal Yayıncılık Yönetimi'nin kontrolü altındadır. 1985'deki verilere göre Çin'de 419 yayınevi vardır ve 45.603 kitap yayımlanmıştır. Çin'de kitaplara numara verme işlemi 1956'da başlamıştır. Bu tarihte Çin'de geliştirilen Çin Ulusal Birleşik Kitap Numarası (China National Unified Book Number), adında bir sistem kullanılmaktaydı. 1985 yılında bu sistem gereksinimlerine cevap vermeyince ISBN uygulamasına bağlanmıştır. İlk iş olarak eski kitapların tümüne yeni numara verilmiştir. Daha sonra yeni kitapların numaralanması işlemine geçilmiştir. Bu işlemlerin hepsini adı geçen kuruluş düzenlemiştir.

Latin Amerika'daki uygulamalar hakkında ISBN Ajansı'na bilgi vermek amacıyla Kolombiya'nın başkenti Bogota'da 13-15 Ağustos 1986 tarihleri arasında "Regional Meeting on the Use of the ISBN in Latin America and the Caribbean" adı altında bir sem-

pozyum düzenlenmiştir.²² Sempozyuma Latin Amerika ve Karaip ülkelerinden delegeler katılmış ve sundukları bildirilerin konuları 6 noktada toplanmıştır. Bunlar;

- "1- ISBN, bibliyografik erişim olanaklarının daha da düzelmesi ve kitap ticaretinde yenilikler için uygun bir sistemdir.
- 2- ISBN, yüksek teknolojik standartların yerleştiği ülkelerde geliştirilmiş bir sistemdir. Bu nedenle Latin Amerika'daki ISBN uygulamaları dikkat, sürekli koordinasyon ve özel ölçümler gerektirir.
- 3- ISBN, Latin Amerika'ya özgü özellikler dikkate alınarak yapılacak özel uygulamalar için uygun bir sistemdir.
- 4- Delegeler, Latin Amerika'daki ISBN uygulamalarının tanıtımı ve ülkelerarası işbirliği çabalarını karşılıklı olarak istemektedirler.
- 5- Bölge ülkeleri ispanyolca yayınların geniş bir bibliyografyasını hazırlamak için işbirliği yapacaklardır.
- 6- Bu konuda daha çok etkinlik yapabilmek için Haziran 1982'de Londra'da toplanan Dünya Kitap Kongresi'nde alınan önerilere ve konuyla ilgili diğer çalışmalara dayanılacaktır."

Delegelerin toplantısı sonucunda bir de öneriler

listesi hazırlanmıştır. Bu listede;

- "a- Ulusal merkezler ISBN tanıtım kampanyalarını başlatacaklardır.
- b- Yayın yapan bütün kişi ve kurumlar ulusal ISBN ajanslarının kuruluşunu desteklemelidirler.
- c- Ulusal merkezin oluşumu ve yerleşimi yeterince sağlam olmazsa ajansın hizmetleri amacına ulaşamaz.
- d- Bölge ülkelerinin hükümetleri de konuya gerekli desteği vermelidirler.
- e- ISBN ve diğer bibliyografik sistemler arasındaki etkileşim orijinal ve temel nesnelere uutturmamalıdır.
- f- Ajanslar ve profesyonel kurumlar arasında açık bir bağlantı ve dayanışma olmalıdır.
- g- Bilgiye erişime hız vermek için ulusal bibliyografyalardaki yayınlar mutlaka ISBN taşımalıdır," gibi öneriler yer almaktaydı.

Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkelerinde ISBN uygulamaları hakkında elimize yeterli yayın ulaşmadığı için bu konuda yalnızca birkaç küçük veri ile bilgi verebiliyoruz. Sovyetler Birliği'nde sistem için ilk girişimlerin ISBN'in ortaya çıktığı 1969 yılına rastladığını görmekteyiz.²³ O yıllarda Sovyetler Birliği'nde bu konuda Avrupa veya A.B.D.'dekine benzer çalışmalar görülme de, sistem hakkında makaleler yazıldığı ve ve araştırmalar yapıldığı bilinmektedir. 1975 yılında All Union Book Chamber isimli kuruluşun sistemi uygulamaya başladığı Sovyetler Birliği'nde yayınlara çubuk kodlarla birlikte numara verilmektedir. 1988 yılı içinde ülkedeki bütün ISBN'li kitapları içeren toplu bir katalog çıkarılmıştır.²⁴

Diğer Doğu Bloku ülkeleride sisteme 1980'li yılların ortalarında geçmiştir. Bu konuda en son örnek Çekoslovakya'dır. 1989 yılı Ocak ayında ISBN uygulamasına başlanacaktır. Karar ülkenin bilgiye erişim sorunlarına çözüm getirmek için UNESCO'nun önerileriyle alınmıştır. UNESCO'nun XXII. Genel Konferansı'nda (1984) bilgiye erişim sistemlerinin evrensel boyutları tartışılmıştır. Bilgiye erişim sistemlerinin iki bölümde inceleneceği bildirilerek, bunlardan birinin UBC (Universal Bibliographic Control, Evrensel Bibliyografik Denetim) ve UAP'ı (Universal Availability of Publications, Yayınlar Evrensel Erişilebilirlik) içeren GIP, (General Information Programme, Genel Bilgi Programı) diğerinin de ISBN, ISSN, ISBD, ISBD(S), GMD ve CIP gibi standartlar olduğu bildirilmiştir. ISBD (International Standart Book Description, Uluslararası Standart Kitap Tanımlaması), ISBDS (Uluslararası Standart Süreli Yayın Tanımlaması),

GMD (General Material Designation; Genel Materyal Tasarımı)'nın kısaltılmış şekilleridir.²⁵

ISBN UNESCO tarafından ilk kez bu toplantıda bilgi erişim sistemleri içinde tamamlayıcı bir standart olarak kabul edilmiştir. Toplantıda bulunan Çekoslovakya temsilcileri bu noktadan hareketle ülkelerinde de ISBN uygulanmasını kararlaştırdı. Çekçe ve slovakça yayınlara ayrı' ayrı numara verilecek olan Çekoslovakya'da uzun bir çalışma dönemi yaşandı. 1985'de sistem çekçeye ve slovakçaya çevrildi. 1986'da sisteme geçiş için bir takvim hazırlandı. 1987-88 yılları ISBN için pilot çalışmalar, seminerler ve kurslarla geçti. Sisteme geçişin bu kadar uzun süreye almasının nedeni ülkede farklı dillerde yayın çıkarılmasıdır. Bu çalışmalar sonunda Çekoslovakya'da çekçe ve slovakça yayınlar için iki ayrı ulusal merkez oluşturulmuş ve ulusal kütüphane bunların çalışmalarından sorumlu tutulmuştur.²⁶

Çekoslovakya'da kitaplara çubuk kodlarla birlikte ISBN verilecek olması sisteme geçiş sürecindeki uzunluğun altyapı sağlamlığına verilen önemden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

3.2 Dünya Ülkelerinin ISBN Uygulamalarında Karşılaştıkları Genel Sorunlar

ISBN uygulamaları çeşitli ülkelerde farklı sorunlarla karşılaşmıştır. Ancak bu sorunların gelişmiş ülkeler ve diğer ülkeler açısından çok farklı düzeyde olduklarını görmekteyiz. Bunları iki ana madde altında şöyle açıklayabiliriz:

I- Gelişmiş ülkelerde ISBN kavramı bütünüyle benim-

senmiş durumda olup, sistem ilk çıktığı zaman tek sorun sistemin altyapısını sağlam oluşturmaktı. Çünkü sistemin geleceği buna bağlıydı ve gelişimi ancak bilgisayar desteği ile sağlanabilirdi. Bu gerçekleşmeden uygulama yapıldığında sistem işlevini tam anlamıyla yerine getiremeyecekti.

Kısaca, gelişmiş ülkelerde sistemi uygulayanlar arasında görüş birliği sağlanmış olup, sorunlar teknik düzeydeydi. Sistem kurulurken böyle bir dayanışma sağlanmasında, uygulayıcıların yani yayımcıların sistemi devreye sokması önemli rol oynamıştır.

İİ- Gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde ise sorunların, tümüyle temel yayıncılık sorunlarının çözülmemesinden kaynaklandığını görmekteyiz. Ülkelerin sosyoekonomik ve kültürel düzeylerinin de bunda rol oynadığını ve bu konuda gelişmelerini tamamlayamamış toplumların soruna gerekli ilgiyi göstermediklerini söyleyebiliriz.

Bu ülkelerde dikkat çekici diğer nokta, uygulamayı asıl uygulayıcılar olan yayımcıların değil de başka kurumlar (ulusal kütüphane, kültürel ve resmi kuruluşlar) kanalıyla başlatılmış olmasıdır. Geri kalmış bazı ülkelerde (Hindistan, Güney Pasifik Bölgesi, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri) ISBN uygulamalarının sistemin ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra başlamasının sömürge etkilerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

3.3 Türkiye'de ISBN Uygulamalarının Gelişimi

Türkiye'de kitap numaralama için yapılan çalışmaların oldukça yeni olduğu görülmektedir. Bu alanda ilk uygulamaların başladığı 13 Ekim 1987 tarihine kadar ISBN yalnızca bir standart olarak kabul edilmiş, fakat sisteme işlerlik kazandırılmamıştır. 1975 yılında TSE (Türk Standartları Enstitüsü) tarafından türkçeleştirilen ISBN, TS 2143/Kasım 1975 standart işaretiyle Türk standartı olarak basılmıştır.²⁷

ISBN'in Türkiye'de uygulanabilirliği konusu üzerindeki ilk çalışmalar 1970'li yılların başına rastlar. Devlet Planlama Teşkilatı Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu'nun 21 Mart 1974 tarihinde yaptığı toplantıda alınan karar gereğince oluşturulan altı komiteden biri olan Bilimsel ve Teknik Enformasyon'da Standardizasyon Alt Komitesi 24 Mayıs-24 Haziran 1974 tarihleri arasında altı kez toplanmıştır. Toplantı raporunun son bölümünde Standart Kitap Numarası konusunda uygulama yapılması için uluslararası düzeyde bir çalışmanın Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yaptırılması Özel İhtisas Komisyonu'na ek bir öneri olarak sunulmuştur.²⁸

24 - 27 Ocak 1975 tarihleri arasında toplanan II. Türk Yayın Kongresi içinde oluşturulan dokuz komisyondan biri olan "Standartlar ve Kitap Düzeni" konulu komisyonun üyeleri tarafından sunulan bildirilerin ardından alınan öneri niteliğindeki kararların içinde ISBN uygulamalarına atıf yapılmıştır. Karar listesinin 6. maddesi olan "Genel Anlamda Gerekli Görülen Standartlar" içinde ISBN yer almış ve bunun ülkemizde de kullanılma-

sı ve uygulama sonucu umulan yararlar tartışılmıştır.²⁹

II. Türk Yayın Kongresi'nin ardından uzun bir süre sonra TÜBİTAK tarafından standartlaşma konusunda özel komisyonlar oluşturma çalışmalarına gidilmiştir. TÜRDOK - Milli Kütüphane işbirliği için oluşturulan komisyon 14 Temmuz 1982 tarihli toplantısında "Türkiye'de ISBN ve ISSN kodlarının kullanılması olanağını" araştırma kararına varmıştır. Komisyonun hazırladığı raporda ISBN uygulamalarının kısa bir tarihçesi verilmiş, konunun yasal yönü konuyla ilgili kişi ve kuruluşlar açısından kısaca ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise Türkiye'de uygulamaların başlatılması için TÜRDOK ve Milli Kütüphane'ye görevin düştüğü belirtilerek; bu kuruluşların bağlı oldukları bakanlıklar aracılığıyla, Bakanlar Kurulu katına bu standartların zorunlu standart haline getirilmesi isteğini iletmeleri gerektiği bildirilmiştir.³⁰

TÜBİTAK tarafından oluşturulan komisyonda tartışılan ISBN konusu uzun bir aradan sonra 11 - 17 Haziran 1987 tarihleri arasında İstanbul Yıldız Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı tarafından düzenlenen "Bilgisayar ve Kütüphane İlişkisi" konulu toplantıda ele alınmıştır. Toplantıda Türkiye'deki bütün araştırma kütüphanelerinin bilgisayara bağlanarak belirli bir veri tabanı altında toplanmaları gerektiği ve bunun da uluslararası düzeyde etkin bir sistemle gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Böyle bir sisteme geçebilmek için önce altyapı oluşturmak gerektiği, bu altyapının önemli bir bölümünü de standartların oluşturduğu dile getirilmiştir.

Enformasyon alanında ülke olarak standartlaşmaya gidilmesi benimsenerek; bu alanda Türkiye'deki eksikliklerden birinin ISBN olduğu saptanmıştır. Toplantıda alınan kararların ilgili merkezlere öneri niteliğinde iletilmesi ve işbirliğine gidilmesi benimsenmiştir.³¹

Görüldüğü gibi Türkiye'de ISBN konusunda uygulama tartışmaları ender olarak ilgili toplantılarda dile getirilmiş; ancak sonuçları alınamamıştır. Bu konuda en son gelişme, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün Uluslararası ISBN Ajansı ile ilişki kurarak sistemin Türkiye ulusal merkezini örgütlemesi olmuştur. Bu işlemin gerçekleşmesi ile 1987 Ekim ayında Türkiye'de ISBN uygulamaları resmen başlatılmıştır.

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün sistemi uygulamaya koymasının başlıca nedeni olarak "ISBN'in Türkiye'de uygulanıp uygulanmaması, uygulanacaksa nasıl ve kim tarafından yapılacağına uzun süre boşlukta kalması ve bunun sonucu olarak ülkemizde Uluslararası ISBN Ajansı ile ilişkileri sürdüreceği ve sorumluluğu üstlenecek bir ulusal merkezin olmaması"³² gösterilmektedir.

Bu düşüncelerden hareket eden Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, film ve sanat eserlerinin derlenmesi, halk kütüphanelerinin yönetimi ile devletin kültür yayınlarını üretme yetkisine dayanarak, Teşkilat ve Görevlerine ilişkin 187 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 11. maddesinin³³ verdiği yetkiye dayanarak, Türk Standartları Enstitüsü'nün Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanununun değişik 1. ve 2. maddelerine³⁴ göre ISBN

sisteminin Türkiye'de uygulanmasına başlanması için girişimlerine başlamıştır.

İlk olarak 13 Ekim 1987 tarihinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün konuyla ilgili tebliği Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.³⁵ Tebliğin yürürlüğe girmesinden sonra Türkiye'deki tüm yayımcılar ve yıllık yayım üretimleri belirlenerek Uluslararası ISBN Ajansı ile ilişki kurulmuştur. Bu arada ülkemizdeki tüm matbaa ve süreli yayınların da tam bir sayımı yapılarak hepsi bilgisayara yüklenmiştir. Diğer yandan yurt çapındaki 700 yayınevine gönderilen formlardan, yılda en az 1 veya daha çok kitap yayımlayan ve ISBN kullanmayı kabul eden yaklaşık 360 yayınevi formu yanıtlamıştır.³⁶

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün ISBN'i Türkiye'de uygulamak için başlattığı etkinliklerin içinde, yayınevi yetkilileriyle görüşmeler yaparak sorunlara ortak çözümler bulma gibi işbirliği ile sonuçlanabilecek çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim bu alanda ilk girişim olarak Mart 1988'de İstanbul'da Yayımcılar Birliği yetkilileri ile yapılan toplantılarda yayımcılara ISBN hakkında kısaca bilgi verilmiştir.³⁷ Ne yazık ki bu tarihten sonra yayınevi yetkilileriyle düzenlenen başka herhangi bir etkinlik görülmemiştir. Ancak yapılan görüşmelerde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ISBN Ajansı'nın 1989 yılı içinde yayımcılara yönelik seminer ve toplantılar düzenleyebileceği öğrenilmiştir.³⁸ Bunların dışında ileriye dönük olarak türkçe ISBN'li kitapların listesini içeren bir katalogun da oluşturulması ve 1989 yılı içinde süreli yayınlarında uluslararası numaralanması işlemine baş-

lanacağı belirtilmiştir. Bu arada Türk yayınevlerinin bir bölümünün "Publishers Directory"³⁹,de yer aldıkları da görülmüştür.

3.4 Türkiye'de Yayıncılık Kuruluşları ve Etkinlikleri

3.4.1 Türkiye'de Yayıncılık Kuruluşları

Ülkemizde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 700 civarında yayımcı vardır. Ancak bunların ne kadarının ticari veya özel, ne kadarının kişisel ve ne kadarının da resmi yayınevi olduğu adı geçen Genel Müdürlük'teki verilerin, bilgisayarın henüz bu konudaki program yetersizliği nedeniyle sonuç vermemesinden dolayı öğrenilememektedir.⁴⁰ Aynı konuda Yayıncılar Birliği Derneği'nin de sağlam verilere sahip olmadığı bilinmektedir.⁴¹

Türkiye'de özel veya ticari yayınevleri konusuna girmeden önce ülkemizdeki yayınevleri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Resmi yayınevi veya daha yaygın ve gerçek isimleriyle resmi basımevleri içine üniversiteler ve resmi kurum basımevleri girmektedir. Resmi kurumların yapmakta olduğu çalışmaları kendi birimlerine, ilişkide olduğu kuruluşlara ve kamuoyuna aktarma yükümlülükleri vardır. Ayrıca kendilerine bağlı olan ders kitaplarını basmakla sorumludurlar (Örneğin: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı). Resmi Kuruluşlar tüm yayınlarını kendi bünyelerinde oluşturdukları basımevlerinde basımını yaptırır, dağıtım ve satışını yine kendi örgütleri içinde yer alan satış merkezlerinde yaptırırlar. Resmi yayınevleri doğaları gereği bir yayının yayımından değil, basımından sorumludur-

lar ve genellikle basımevi olarak tanınırlar. Burada asıl yayımcı kitabın yazarıdır. Ticari gaye söz konusu olmadığı için yazar, resmi basımevinde kitabını bastırarak yayımlar. Yazara maddi kaynak basımevinin döner sermayesinden sağlanır.⁴²

Bir ülkede gerçek yayımcılık etkinlikleri araştırılırken yalnızca resmi basımevlerinin kriterleri dikkate alınamayacağı doğaldır. Asıl önemli olan yayımcılığı bir meslek olarak benimseyerek; bu işi ticari ve kültürel gaye için yapan kuruluşlardır ki, bunlar herhangi bir kurum tarafından parasal olarak da desteklenmezler. Türkiye'de ticari yayınevleri Türk Ticaret Kanunu'nun 20. ve 55. maddelerine göre kurulurlar ve kurulan her yayınevi diğer ticari kuruluşlar gibi tapu sicil numarası almak zorundadır.⁴³

Türkiye'de yayımcılık sektöründe önemli sorunların bulunması ve yayınevi hammaddesi olan kâğıdın, yapılan fiyat artışlarıyla sürekli zam görmesi özellikle ticari ve özel yayımcılığı riskli meslekler içine sokmuştur. Yayınevlerinin sorunları çeşitli konferans, toplantı ve panellerde dile getirilmektedir. Sorunlara yayımcılıkta her kesimden insanlar (yazarlar, editörler, yayımcılar, basımcılar, dağıtıcılar, satıcılar) konuya; zamanla kurumlaşarak, kurumları aracılığıyla dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bunların en önemlileri Türkiye Yazarlar Sendikası, Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliği Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, Kitap Kulüpleri ve çeşitli kültürel kuruluşlardır. Biz burada yayımcılar açısından konuya doğrudan yaklaşımı nedeniyle Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliği Derneği'ni tanıtmak istiyoruz. An-

cak daha önce yayımcılık mesleği için Türkiye'de bugüne kadar nelerin yapıldığını kısaca gözden geçirmekte yarar görmekteyiz.

3.4.2 Türkiye'de Yayımcılık Etkinlikleri

Cumhuriyetin ilanından önce yayımcılık ve basımcılık önemli ölçüde yabancı uyrukluların mesleği olmuştur. O dönemin yöneticileri matbaa ve yeniliklerine sürekli karşı çıktıkları için bu meslek fazla gelişmemiş ve bu işi bir grup sürdürmeye çalışmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile her alanda yapılan yeniliklere bilimsel ve kültürel alanda da el atılmıştır. Atatürk'ün 1928 yılında Harf Devrimi'ni gerçekleştirmesi kültürel hayatımızdaki en büyük değişiklik olmuş bu tarihten sonra başlatılan okuma yazma seferberliği ile yeni türkçe harfli bir çok yayın yapılmıştır. Bu durum yayınevleri ve ilgili meslek kollarının da sayısının artmasına yol açmıştır. Nitekim 1 - 5 Mayıs 1939 yılında da yayımcılık mesleğini daha da geliştirmek ve kısa vadeli planlar ile ülkenin bilimsel ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak amacı ile "Birinci Türk Neşriyat Kongresi" toplanmıştır.⁴⁴ Kitap ve yayımcılık konusunda önemli kararların alındığı Kongre; devletin yayımcılığı ciddiye alıp, yayın etkinliklerini başlattığı nokta olarak görülebilir.

Yayımcılık 1940'lı yıllarda bir meslek olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. O yıllarda özellikle resmi kuruluş yayımcılığı artmaya başlamış, bu artışa paralel olarak "Matbuat Umum Müdürlüğü" kurulmuştur.⁴⁵ Özel yayınevlerinin kuruluşlarını tamamlayarak; etkinlik kazanmaları 1950'li yıllara rastlar. Bu yıllarda kültürel yayınlar yaygınlık kazanmış, çeviriler ve yerli ya-

zarların eserleri yayımlanmaya başlanmıştır. Okuma yazma oranının artışı bunda en büyük etkindir. 1960'lı yıllardan sonra yayıncılığın geliştiğini; 1970'li yıllarda da bu gelişmenin en üst noktaya ulaştığını görmekteyiz.⁴⁶

1969 - 70 yılları arasında Dağıtımçılık ve Kitap Satıcılığı, yayıncılığın yan meslek kolları olarak ortaya çıktı. Bu gelişmeler 1975'den sonra aynı hızda gidememiş; yayın dünyası bir durgunluk dönemine girmiştir. 1980'li yıllardan sonra yayıncılık alanında sektör olarak gerilemeler olmuştur. Nitekim yapılan araştırmalar, Türkiye'de her yıl basılan kitap sayısında azalmalar olduğunu göstermektedir. 1940 yılında 2.000 kitabın basıldığı Türkiye'de 1980 yılında 2.500 kitabın basıldığı görülmektedir.⁴⁷ Aradan geçen kırk yıllık sürede hemen hemen aynı düzeyde kitabın yayımlanması, yayıncılık alanındaki gerilemenin en önemli göstergesidir. Bu dönem içinde yalnızca 1970'li yıllarda, yılda 8 ila 10 bin kitabın yayımlanması önemli bir gelişmedir, ancak o dönemlerde kâğıt fiyatlarındaki artış oranlarının 1980'li yıllara göre daha makul olması, televizyonun yaygınlaşmaması ve terör olaylarına kitabın karıştırılmaması toplumda okuma sevgisini arttırmıştır. 1980'li yıllardan sonra kâğıt fiyatlarında meydana gelen kısa süreli önemli artışlar, kâğıt ve kitaptan alınan KDV oranları, televizyon-video gibi kitle iletişim araçlarının topluma daha cazip gösterilmesi ve en önemlisi kitabın çeşitli ideolojik suçlularla birlikte teşhir edilmesi, toplumumuzu kitaptan uzaklaştırmıştır.

1980'li yıllardan sonra Türkiye'de yayımlanan kitap sayısı hakkında sağlıklı veriler olmamasına karşın, ülkemizde her

yıl 2.000 ila 3.000 kitabın basıldığı ve yayımlandığı bilinmektedir.⁴⁸

Türkiye'de yayıncılık etkinliklerinin en üst düzeye eriştiği dönemlerde "İkinci Türk Yayın Kongresi", ilkinden tam 36 yıl sonra 24 - 27 Ocak 1975 yılında toplanmıştır. İkinci kongrede Türk yayın hayatına ilişkin sorunların çözüm yolları araştırılmış ve bu konuda yapılacak yenilikler tartışılmıştır. Kongrenin açılış konuşmasında ".....özgürlükçü demokratik hayat görüşünün, yalnız bir siyasal rejim olmadığı, aynı zamanda bir sistem olduğu, bu sistemin yaşaması ve kökleşmesinde yayın hayatının da önemli katkısının olduğu belirtilmiştir.⁴⁹ Başka bir deyimle, özgürlükçü demokrasinin güçlenmesi, yerleşmesi ülkelerin basın ve yayın hayatlarının gücü ile olmuştur. Daha sonra Türk yayın hayatına yönelik sorunlar şu maddeler altında toplanmıştır;

- "a- Türkiye'de özel yayınevleri arasında ciddi bağlantılar yoktur. Bu bağlantının olmaması gereksiz harcamaların ve tekrarlamaların yapılmasına yol açarak emeğin boşa gitmesine neden olmaktadır.
- b- Adalet mekanizması yazar haklarını gerektiği şekilde korumamaktadır.
- c- Sağlam bir ulusal yayın hayatımız yoktur.
- d- Kitap dağıtımı köylere kadar yapılmamaktadır.
- e- Yazarlara sosyal güvence hakları tanınmamaktadır.
- f- Yayıncılık ile ilgili vergi bağışıklıklarının yeni ölçülere göre ayarlanması gerekir.
- g- Kâğıt ve PTT sorunlarına el atılmalıdır."⁵⁰

497 delegenin katıldığı İkinci Türk Yayın Kongresi'nde yukarıdaki sorunları incelemek için dokuz komisyon oluşturulmuştur. Komisyonlardan özellikle yazar ve yayıncıyı özendirme ile

standartlar ve kitap düzeni konulu komisyon çalışmaları konumuz açısından ilgi çekicidir. Yazar ve yayıncıyı özendirici çalışmaların bir an önce başlatılması, bunun için de temel sorunlar olan baskı işleri ve tekniği, matbaa sorunu gibi yıllardır çözülemeyen sorunların çözümü istenmiştir. Türk yayıncılarının kültür yayma ödevleri olduğu, özellikle yayın yoluyla Türk kültürünün dış dünyaya tanıtılması gerektiği savunulmuş; bunun da standartlaşma ile olacağı belirtilmiştir. Batı dünyasının kendi standartlarına uymayan hiçbir materyale ilgi göstermemesinin Türkiye'de de kitap dünyasında standartlaşmaya gidilmesini gerektirdiği, kongre düzenleme komitesine iletilmiştir. Bu standartlaşmanın yalnızca basılı materyaldeki fiziksel ögeler için anlaşılması gerektiği, bunun aynı zamanda bilgisayarın getirdiği olanaklar yardımıyla yayıncı ve kütüphanecilerin bütün işlemlerine kolaylık sağlayıcı standartlar olması gerektiği düşünülmüştür. ISBN'in bu alanda en yaygın uygulama olduğu ve bundan umulan yararların araştırılması istenmiştir.⁵¹

Birinci Türk Yayın Kongresi ile ikinci Türk Yayın kongresi arasındaki en önemli fark her iki kongrede alınan kararların ilkinde uygulandığı, ikincisinde ise uygulanmamış olmasıdır. Birinci kongrede alınan kararların uygulandığını, Türk yayıncılığının sonraki yıllarda gelişmesinden ve aşamalar kaydetmesinden anlıyoruz. İkinci kongre ise Türk yayıncılığındaki ilerlemelerin son döneminde yapılmıştır. Kongreden sonraki yıllar Türk yayın hayatı için var olan sorunların artmasına ve nihayet günümüzdeki durumuna gelmesine rastlayan yıllardır. Elbette ki Türk yayıncılığının bugün içinde bulunduğu önemli sorunla-

rın tek nedeni İkinci Türk Yayın Kongresi'nde alınan kararların uygulanmaması değildir. Daha bir çok faktör, Türk yayın hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Fakat her yıl toplanması düşünülen yayın kongrelerinin ikincisininin 36 yıl gibi çok uzun bir aradan sonra toplanması ve ele alınan konuların sorunların özüne oldukça yakın olması önemli bir fırsat yaratmıştır. Ancak bunun yeterince değerlendirilememesi önemli bir kayıptır.

1975 yılında yayın hayatına katkıda bulunmak ve etkilemek amacıyla Ankara'da Yayıncılar Birliği Derneği kurulmuş, ancak daha sonra kapanmıştır.⁵² Böylece yayıncılık alanında sorunlara örgütlenerek çözüm bulma girişimi ilk kez bu yıl denemiş, ancak başka faktörlerin de etkisiyle bu deneme uzun ömürlü olmamıştır.

15 - 17 Haziran 1981 yılında Ankara'da yine yazar, çevirmen, matbaacı, kitapdağıtıcıları, kitapevleri, kitap ithalatçıları ve yayın yönünden kütüphanecilerin sorunlarını tartışmak amacıyla "Kitap Sempozyumu" toplanmıştır.⁵³ Yedi oturumdan oluşan toplantıda sunulan bildirilerde yayınevlerinin sorunlarına dolaylı olarak değinilmiştir.

1985 yılında merkezi İstanbul'da olan, kısa adıyla YAYBİR (Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliği Derneği) kurulmuştur. Günümüze kadar varlığını sürdüren derneğin kuruluş amacı, okuyucu kitlesine özlediği kalitede basılı yayın yapılmasını sağlamak, yayıncılık mesleğini geliştirmek ve üyelerini maddi ve manevi yönden ilerletmektir.⁵⁴ Derneğin etkinlik alanı içinde yayıncılık ve dağıtımçılık sorunları, bunlara çözüm bulma şekilleri

ve yayın yoluyla geçimlerini sağlayan bütün üyelerin özlük haklarını koruma gibi çözüm bekleyen konular vardır. Ayrıca eğitim sorunlarına yönelik çalışmalar yapmak ve uluslararası platformda derneğin sesini duyurma yönünde de etkinlikler yapılacağı açıklanmıştır.⁵⁵ En son verilere göre 105 üyesi olan dernek iki ayda bir "Yayın Dünyası" adı altında bir süreli yayın yayımlamaktadır.⁵⁶

Derneğin 21.3.1987 - 10.7.1987 dönemlerine ait "Çalışma ve Hesap Raporu"ndan derneğin çalışmaları hakkında bilgi almak olasıdır. Bu dönem içinde üye yayınevleri için yapılan en önemli etkinlik, SEKA nezdinde yapılan girişimler sonucu kısa sürede kâğıt sağlanmasıdır. Dernek ayrıca yayınevlerinin zor durumda kalmalarını önlemek için piyasada ödemelerini geciktiren kitabevi ve kırtasiyeleri saptayarak üyelerine bildirmektedir. Dernek, yayınevleri tarafından yayımlanan kitapları içeren kitap kataloğunun ilkinin Ocak 1987'de çıkarmıştır. Üye olmayan yayınevlerini de kapsayan katalog bütün yayınevleriyle, kültürel kuruluşlara gönderilmiştir. Ticaret Odaları 66 numaralı meslek komitesinde yer alan yayınevleri, bu yıl ilk kez İstanbul Ticaret Odası Komitesi seçimlerinde temsil edilmiştir. Yayın sektörünün uzun vadeli çıkarlarını kollamak, okuma düzeyini geliştirmek ve yaygınlaştırmak için ilgili bakanlıklar ve televizyon, radyo gibi kitle iletişim araçları yöneticileri ile temasa geçilmiştir. İleriye dönük olarak, siyasi suçluların yanında teşhir edilen yasak yayınların toplumda oluşturduğu kitap sevgisizliğini ortadan kaldırmak için "Reklamcılar Derneği" ile ortak programlar düşünülmektedir. Genel olarak Ya-

yayıncılığın sorunları ile ve özel olarak devlet yayıncılığı ve basın hayatıyla ilgili Yönetim Kurulu görüşleri ilgili bakanlıklara sunulmuştur. Dernek, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Kasım 1987'de düzenlediği 1. Milli Kitap Fuarı'na katılmış, düzenlenen panellerde yayıncılığın ve dağıtımcılığın sorunları gündeme getirilmiştir. Mart 1988'de Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü yetkilileri ile ISBN uygulama çalışmaları hakkında görüşmeler yapılmıştır.⁵⁷

Derneğin yayın organı olan "Yayın Dünyası"nda ISBN ile ilgili tanıtıcı yazılar çıkmakta; ancak bunların uygulama yönü henüz tartışılmamaktadır. Bu konuda yayımcılar adına en son açıklama, 1. Milli Kitap Fuarı çerçevesi içinde düzenlenen "Yazar-Yayınevi-Dağıtıcı-Okur İlişkisi" konulu panelde yapılmıştır. Buradaki konuşmalarda kitap numaralamasının yayımcıyı bir tür denetleme olduğu ve bunun da yayımcılara güvensizlik anlamına geldiği ileri sürülmüştür. Ayrıca kitaba numara vermek için özel olarak bir makine gerektiği, bunun eldeki olanaklarla yapılamadığı ve uygulamanın altyapısı düşünülmediği için başarıya ulaşmayacağı görüşü ileri sürülmüştür.⁵⁸

3.5 ISBN Uygulamaları ve Türk Yayıncılığı

Görüldüğü gibi Türkiye için oldukça yeni olan ISBN sisteminin kuramsal olarak ele alınması yeni değildir. ISBN'in uygulama alanına gelene kadar geçirdiği evreleri kısaca gözden geçirdiğimiz zaman hepsinde görülen ortak özellik, ISBN'in öneminin defalarca vurgulanması ve kullanımından beklenen yararların tartışılmasıdır. DPT, TÜBİTAK, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Mü-

dürlüğü ve YAYBİR gibi kuruluşların düzenlediği çeşitli toplantı ve komisyonlarda gündemin bir maddesi olan ISBN uzun bir süreye uygulama alanına sokulamamıştır. Uygulama kararını en son Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün alması bir ölçüde kütüphaneciler için önemli olmuştur. Çünkü böyle bir sistemin getireceği kolaylıklar ilk olarak kütüphane alanında akla gelmektedir. Ancak sistemin uygulamasının yayınevleri kanalıyla ilerletilebileceği ve bu nedenle yayımcıların da konuyla birinci derecede ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Şimdiye kadar ISBN sistemine yayıncılık sektöründe fazla ilgi duyulmamışsa da, TÜBİTAK tarafından belirli aralıklarla yayımlanan "Doğa" dergisinin bütün bölümlerine Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (ISSN) verilmektedir. Bu uygulamaya gerekçe olarakda, ".....adı geçen süreli yayının uluslararası alanda süreli yayın tarayan indeks, abstrakt ve benzeri danışma kaynaklarında yer alabilmesi"⁶⁰ gösterilmektedir. Yalnız buradaki uygulamanın özel bir yayınevi tarafından değil de resmi bir kurumun yayın şubesi tarafından gerçekleştirildiği gözden kaçmamalıdır. Yani parasal desteği bağlı olduğu kurumlarca karşılanan yayınevleri (resmi yayınevleri) bu tür uygulamalarda daha az sorunla karşılaşmaktadırlar.

Özel yayıncılığımızdaki çeşitli sorunlara karşın, çok yeni de olsa Türk yayımcılarının örgütsel hareket etmelerinin sonucu seslerini kamuoyunda daha iyi duyurarak sorunlarını bir ölçüde çözebileceği anlaşılmaktadır. Nitekim YAYBİR'in üyelere ucuz kâğıt sağlaması, ödemelerini aksatan dağıtıcı ve kitapçıları bildirmesi, çeşitli seminer ve fuarlar ile konuşmacılara olanak tanınması önemli etkinliklerdir. Derneğin ISBN sis-

temi hakkında şimdilik herhangi bir etkinliği görülmemektedir. Bunda en önemli faktörün, Türkiye'de yayıncılığın ayakta durma savaşı vermesi olduğu yadsınamaz. Dolayısıyla yayınevlerimiz ISBN gibi oldukça gelişmiş bir sisteme biraz uzak bakmaktadır.

Araştırmamızda uyguladığımız anketin sonuçlarından kazandığımız bilgiler ve bizzat yayıncıların çalışma alanlarında yapılan görüşmelerden edindiğimiz izlenimler ISBN uygulamalarındaki isteksizliğin nedenlerini daha ayrıntılı ve kapsamlı biçimde ortaya koymuştur.

III. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. "SBN: Progress Report on Standard Book Numbering in Britain."
Publishers Weekly, 195 Jan 27, 1969. SS.72
2. N.E.Olcay, İ.Duruöz. ISSN ve ISBN Kavramları ve Türkiye'de Kullanılabilirliği Üzerine Bir Araştırma. Ankara: TÜBİTAK, 1982. S.3 (Metin teksirdir.)
3. "SBN:y.a.g.e. S.73
4. E.Koltay, "USA and ISBN". ISBN Review, 7, 1986-87. SS.51-52
5. L.L.Wu, "ISBN in Australian Standard Book Numbering Agency."
Journal of Library and Information Science, 1, Oct 1975.S.124
6. a.y. S.125
7. C.Bilodeau, "Canadian ISBN Agency." ISBN Review, 7, 1986-87.
SS.24-26
8. B.Kellerman, "South Africa." a.y. SS.42-44
9. R.M.Alés, "Spain ISBN System." a.y. SS.48-49
10. AFNIL, "France ISBN System." a.y. SS.26-28
11. S.Williams, "New Zealand; a National System" a.y. SS.39-40
12. M.Costa, "ISBN and Italy." a.y. SS.33-34
13. I.F.Villalobos, "Mexico." a.y. SS.37-38
14. C.Ki, "Hong Kong." a.y. SS.29-30

15. E.W.Williams, "South Pacific Region." a.y. SS.44-48
16. V.Govind, "Implementing ISBN System in India." Indian Book Industry, 34 (1) April 1986. SS.10-11
17. a.y. S.13
18. A.H.Akhtar, "Pakistan ISBN System." ISBN Review, 7, 1986-87.
S.40
19. P.G.Wanyama, "Legal Deposit Law and Bibliographic Control in Kenya." International Cataloguing, 13, (July/Sep) 1984. S.31
20. C.Coggin, "ISBN in Rhodesia; a Profile." Rhodesia Librarian, 10 (4); Oct 1978. SS.73-78
21. L.Gao, "A Speech at the International ISBN Advisory Panel." ISBN Review, 7, 1986-87. SS.56-58
22. C.Telléz, "The ISBN System in Latin America and the Caribbean: the Present Situation and Strategies for Development." a.y. SS.72-92
23. B.A.Semenovker, "Book Numbers in Publishing and Librarianship." Nauchno-Tekhnicheskaiia Informatsiia. Seriia, 1 (5), 1969. SS.3-4
24. Status Report of the ISBN Agency. February 1987 to August 1988; Development in Membership. ISBN Review, 9, 1988. SS.4-9
25. A.Jerabek, "Introduction of the ISBN System in Czechoslovakia." a.y. 9, 1988. S.16

26. a.y. S.24

27. TS 2143, Kitapların Uluslararası Numaralandırılması. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü, Kasım 1975.

28. TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu Bilimsel ve Teknik Komisyonunda Standardizasyon Alt Komitesi Raporu. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1974. (Metin teksirdir.)

29. İkinci Türk Yayın Kongresi. 24-27 Ocak 1975: Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt II. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1987. S.50

30. Olcay,.....y.a.g.y. S.1

31. Bilgisayar ve Kütüphane İlişkisi Toplantısı, 11-17 Haziran 1987. İstanbul: Yıldız Üniversitesi, 1987. S.4 (Metin teksirdir.)

32. Hasan Duman, "Türkiye ISBN Sistemine geçerken." Milli Kültür, 59, Aralık 1987, SS.2-3

33. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü." "Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevlerine İlişkin 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname." Resmi Gazete, 14 Aralık 1983, Sayı: 18251 Mükerrer.

34. TC Başbakanlık Türk Standartları Enstitüsü, "Türk Standartları Enstitüsü'nün Kuruluş ve Görevlerine İlişkin Kanunun

Değişik 1. ve 2. Maddeleri Hakkındaki 3205 Sayılı Kanun," Resmi Gazete, 26 Mayıs 1985, Sayı: 18765.

35. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, "Kitapların Uluslararası Numaralanması." Resmi Gazete, 13 Ekim 1987, Sayı: 19603
36. Hülya Ünal, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü: ISBN Türkiye Ajansı sorumlusu ile 14.12.1988 tarihinde yapılan görüşmeden alınmıştır.
37. Aygören Dirim, YAYBİR Genel Sekreteri ile 22.8.1988 tarihinde yapılan yazışmadan alınmıştır.
38. Ünal, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü ISBN Türkiye Ajansı sorumlusu ile 15.12.1988 tarihinde yapılan görüşmeden alınmıştır.
39. Bkz. Publishers Directory. Berlin, International ISBN Agency, 1988
40. Ünal,a.y.
41. Dirim,a.y.
42. Hansın Tunçkanat, Hacettepe Üniversitesi Yayın Şubesi Üyesi ile 28.10.1988 tarihinde yapılan görüşmeden alınmıştır.
43. Oğuz İmregün, Kara Ticareti Hukuku Dersleri: Genel Hükümler-Ticaret Ortaklıkları-Kıymetli Evrak. 6.bsk. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1981. SS.50-51

44. Birinci Türk Neşriyat Kongresi Raporları, Teklifler, Müzakerelere Zabıtları, 1939.
45. Ebubekir, Erdem, "Geçmişten Günümüze Yayıncılık Çıkmazı." Yayın Dünyası, 3 Kasım 1987. S.3
46. a.y. S.4
47. Erol Erduran, "Türk Yayıncılığı ve Yeni Yayın Döneminde Karşı Karşıya Olduğumuz Bazı Sorunlar." Yayın Dünyası, 6 Ağustos 1988. S.2
48. a.y. S.3
49. İkinci Türk Yayın.....y.a.g.e. SS.9-10
50. a.y. S.12
51. a.y. S.50
52. Yayıncılar Birliği Derneği Tüzüğü, Ankara: Yayıncılar Birliği, 1975. S.1
53. Kitap Sempozyumu 15-17 Haziran 1981, Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 1987. SS.I-IV
54. Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliği Derneği Tüzüğü, İstanbul: YAYBİR, 1985. SS.1-2
55. a.y. S.3
56. Bkz. Yayın Dünyası, İstanbul: YAYBİR, 1987 —
57. Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliği Çalışma ve Hesap Ra-

poru 21.3.1987 - 10.8.1988, İstanbul: YAYBİR, 1988.

58. "I. Milli Kitap Fuarı Panelleri: 1. Yazar-Yayınevi-Dağıtıcı-Okur İlişkileri." Yayın Dünyası, 3 Kasım 1987 SS.6-7
59. Bkz. Doğa, Türk Bilim Dergisi, Ankara: TÜBİTAK, 1972 --
60. Bahattin Özdemir. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Yayın İşleri Müdür Yardımcısı ile 18.10.1988 tarihinde yapılan görüşmeden alınmıştır.

IV. BÖLÜM
TÜRKİYE'DE ISBN UYGULAMALARINDA
YAYIMCI FAKTÖRÜ

4.1 Türkiye'de Yayıncılık Sektörü

ISBN uygulamalarını dünyada ilk başlatan sektörün yayınevleri olduğunu dikkate aldığımızda konunun önemli ölçüde bu grupla ilişkili olduğunu görmekteyiz. Çünkü yayımladıkları materyallere numara verme işlemini düzenli bir şekilde yapma görevini üstlenen yayınevleri, bir anlamda sistemin temel işlevini gerçekleştirme görevini yapmaktadırlar. Nitekim çeşitli ülkelerdeki uygulamalara baktığımızda sistemin ilerlemesini etkileyen en önemli faktörün yayıncılık sektörü olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sektörün çalışma ortamı ve koşulları yalnızca ISBN uygulamasını değil, diğer kültürel nitelikli uygulamalarını da etkilemektedir. Bunlar arasında tüm yayıncılık standartları, yayım esnasında kataloglama (CIP), ortak katalog çalışmaları (collaborate catalog), telesipariş (electroordering) gibi önemli çalışmalar sayılabilir. Tabanı otomasyona dayalı olan bu uygulamalar günümüzde yayınevlerini elektroyayıncılık (electropublishing) denilen bütün işlerin mekanik olarak çok hızlı yürütüldüğü bir düzeye ulaştırmıştır.¹

Her uygulama alanında olduğu gibi yayıncılık alanında da ileri düzeydeki uygulamalara ayak uydurabilmek sağlam bir altyapıya dayanır. Bunun oluşumunda ülkelerin ekonomik ve kültürel düzeyleri önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ülkeler olarak bilinen ülkelere, bu tür çalışmaların çok önceden başladığı ve altyapı sorununu temelden çözdükleri görülmektedir. Bugün gerek Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gerek dünyanın diğer ileri ülkelerinde altyapı sorunu olmadığı için ülkeler her alanda belirli ve sağlam bir sektör oluşturmuşlardır.

Dolayısıyla böyle güçlü sektörler çeşitli girişimlerden çabuk etkilenmekte ve kısa sürede uyum sağlayabilmektedirler. Bugün ISBN'i uygulamakta olan gelişmiş ülkelerde konu bibliyografik denetim açısından da önem taşımaktadır.² Yani ISBN uygulaması için yapılan ve uygulama esnasında karşılaşılan güçlükler yıllar önce çözüme kavuşturulan konulardır.

Uygulamaya yeni başlayan ülkelerde ise ISBN'in nasıl işlerlik kazanacağı ve yayıncılara ne şekilde benimsetileceği konusu gündemdedir. Ülkemizde de konu oldukça yenidir. Yayınevlerimizin Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde başlatılan ISBN uygulamalarıyla ne ölçüde ilgilendikleri tam olarak bilinmemektedir. Uygulama başlama aşamasındayken; böylesine önemli bir konuyu hammadde, araç-gereç, nitelikli eleman, dağıtım, satış ve tanıtım gibi önemli altyapı sorunları olan uygulayıcıların nasıl değerlendirdiklerini öğrenmeye çalıştık. Nitekim yayıncıların içinde buldukları genel sorunlar zaman zaman ISBN uygulamaları ile iç içe görünmüştür.

Aşağıdaki sonuçlar genel yayıncılık sorunlarından başlayarak ISBN uygulamalarına giden anket sorularına dayanarak verilmiştir.

4.1.1 Yayınevlerinin Yaptıkları Yayın Türlerine Göre Dağılımı

Anket uyguladığımız yayınevleri içinde cevap alabildiğimiz 50 yayıncıdan 40'ı kitap ve broşür, 11'i de süreli yayın yayınladıklarını bildirmişlerdir. 2 yayınevi ise "diğer" seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu sonuca göre yayınevlerinin % 75'inin ki-

tap ve kitap benzeri (roman, bilimsel yayınlar, ders kitapları, şiir kitapları ve çeviri eserler) yayınlar yayımladıkları ortaya çıkmaktadır. Yayınevlerinin % 21'i ise süreli yayın yayıncılığı ile uğraşmaktadır. Bunların dışında yayın yapan yayınevleri ise % 4'lük bir gruptur. Bu grubun, "diğer" seçeneğine yazdıkları açıklamalardan yurt dışındaki büyük yayınevlerinden yayın getiren ve bunların Türkiye'de dağıtımını yapan dağıtım ve yayıncılık kuruluşları oldukları anlaşılmaktadır. Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiği için toplam sayı (53) yayınevi sayısından (50) büyüktür.

4.1.2 Yayınların Konularına Göre Dağılımı

Yaptıkları yayınları konularına göre sınıfladığımızda, yayınevlerinin bu alanda önemli farklılıklar gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Bu konuya ilişkin sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1. Yayınların Konularına Göre Dağılımı

Fen Bilimleri	9 Yayınevi	% 11
Sosyal Bilimler	16 "	% 19
Tıp	5 "	% 6
Edebi Yayınlar (roman, şiir, deneme)	16 "	% 19
Çeviri Yayınlar	16 "	% 19
Diğer	21 "	% 26
Toplam	83 Yayınevi	% 100

Görüldüğü gibi en büyük grup % 26 ile "diğer" grubu-

dur. Bu gruba yapılan açıklamalardan anlaşıldığına göre 21 (%26) yayınevi çocuk kitapları (masal, hikâye, okuma) ve lise ve dengi okullardaki ders programına paralel ders kitapları yayımlamaktadır.

Bu grubun dışında % 19'luk gruplarla üç yayın türü (sosyal bilimler, edebi ve çeviri yayınlar) en çok yayımlanan grup olmaktadır. Yayınevlerinin yayımladıkları yayınların konuları farklı olabileceği için toplam sayı (83) yayınevi sayısından (50) büyüktür.

4.1.3 Yayınevlerinin 1987 Yılında Konularına Göre Yaptıkları

Yayın Sayısı

Anketimizde yer alan bu soruya seçenek olmadığı için çok farklı rakamlar verildiği görülmüştür. Bu rakamlar belli gruplar altında birleştirilerek sınıflanmıştır. 50 yayımcıdan yalnızca 3 (%6) tanesi son bir yıl içinde yayın yapmadıklarını bildirmiştir. 5 (%10) yayınevi 1987 yılı içinde 50'den fazla yayın yaptıklarını açıklarken yayınevlerinin ortalama yıllık yayın sayısının 25 ile 30 arasında değiştiği görülmektedir. Bu durum yayınevlerinin çok kısıtlı yayın yapabildiklerini ortaya çıkarmaktadır. Tablo 2'de yayınevlerinin son bir yıl içinde yaptıkları yayın toplam sayısı verilmektedir:

Tablo 2. Yayınevlerinin 1987 Yılında Konularına Göre Yaptıkları Yayın Sayısı

Hiç yayın yapmayanlar	3 Yayınevi	% 6
1-10 arası yayın yapanlar	30 "	% 60
11-50 arası yayın yapanlar	12 "	% 24
51 ve daha yukarısı	5 "	% 10
Toplam	50 Yayınevi	% 100

4.1.4 Yayımcıların Mesleki Örgütlenme Düzeyleri

Yayımcıların mesleki sorunlarına ışık tutabilecek bir kuruluşun varlığını öğrenmek amacı ile oluşturulan sorumuza yayımcıların 24'ü (%48) cevap verememiştir. 26 (%52) yayımcı sorumuza cevaplarırken, bu gruptan 22'si (%85) bir dernek ismi yazmıştır, 22 yayımcının yazdığı derneğin, merkezi İstanbul'da olan "Yayımcılar ve Yayındağıtımçıları Birliği Derneğı" olduğu anlaşılmıştır.

22 yayımcının 12'si (% 55) derneğin kendilerini etkileyen bir takım çalışmaları olduğunu yazmıştır. Soruya yapılan açıklamalardan bu çalışmaların; kâğıt sağlanmasında kolaylık, yayımcılar adına verilen raporlar ve yapılan açıklamalar, fiyat artışını bir merkezden standardize etme, piyasada ödemelerini aksatan dağıtıcı ve kitap satıcılarını bildirme gibi şimdilik önemli sayılabilecek çalışmalar olduğu anlaşılmıştır.

4.1.5 Yayınevlerinin Yönetim Biçimleri

Yayınevlerinin 19'u (%38) bir kişi tarafından yönetilmektedir. 23 (%46) yayınevi birden çok ortak tarafından yönetilmekte olup 8 (%6) yayınevi için daha farklı bir yönetim şekli olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak sorunun bu seçeneğine herhangi bir açıklama yapılmadığı için konu anlaşılamamıştır.

4.1.6 Yayınevlerinde Personel Dağılımı

Personel açısından yayınevlerinin durumlarını öğrenmek istediğimiz zaman karşımıza değişik bir sonuç çıkıyor. Yayınevlerinin önemli bir bölümü nitelikli eleman sıkıntısı çekmektedir. 23 (%58)

yayınevinin belirttikleri nedenlere göre ISBN ve diğer önemli uygulamaların ancak kalifiye insanlara emanet edilerek ilerletilebileceği anlaşılmaktadır. Çünkü yayınevi sahiplerinin önemli bir bölümü bu tür işlerden çok, idari konularla ilgilendiklerini açıklamışlardır. Kendilerinin böyle konularla idari ve ekonomik sorunların ağırlığı nedeniyle ilgilenemedikleri bu nedenle bunlardan anlayabilecek insan sıkıntısı içinde oldukları ortaya çıkmaktadır.

Yayınevlerinin ekonomik sorunları nedeniyle düşük ücretlerle çalıştırdıkları ve profesyonel olmayan elemanlarla işlerini yürütemedikleri, bunun ISBN'i de olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Konuyla ilgili tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo 3. Yayınevlerinde Personel Dağılımı

Yeterli sayıda personelimiz vardır	15 Yayınevi	% 30
Personel açığımız büyüktür	3 "	% 6
Kalifiye eleman sıkıntımız vardır	29 "	% 58
Diğer	3 "	% 6
Toplam	50 Yayınevi	% 100

4.1.7 Yayınevlerinin Kâğıt ve Matbaa Sorunlarına Çözme Şekilleri

Yayınevlerinin konuya ilişkin görüşleri 4. Tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Kâğıt ve Matbaa Sorunlarına Çözme Şekillerine Göre Yayınevleri

Tablo 4. Yayınevlerinin Kâğıt ve Matbaa Sorunlarını Çözme Şekilleri

Toplam yayın sayısını azaltarak	26	Yayınevi	% 33
Yayınların her zamda fiyatlarını arttırarak	23	"	% 29
Kâğıt kalitesini düşürerek	5	"	%6,5
Forma sayısını azaltarak	-		-
Az kopya basıp çok baskı yaparak	4	"	% 5
Tek ciltte birden fazla eseri toplayarak	2	"	%2,5
Personel giderlerini asgari düzeyde tutarak	8	"	% 10
Diğer	11	"	% 14
Toplam	79	Yayınevi	% 100

Tablodan da görüldüğü gibi yayınevlerinin % 33'ü hammaddelerini oluşturan kâğıt sorununu toplam yayın sayısını azaltarak çözüyor. Bu sorunu çözme şekli olarak en sık başvurulan diğer yöntem yayınların her kâğıt zammında fiyatlarını arttırmak (%29) olmaktadır. Tek ciltte birden fazla eseri toplamak en az başvurulan yöntemdir. Forma sayısını azaltmaya hiç bir yayınevi yanaşmamaktadır. Bu soruda birden fazla seçenek işaretlenebildiği için toplam sayı (79), yayınevi sayısından (50) büyüktür.

4.1.8 Yayınların Dağıtım ve Satış İşlerine Göre Yayınevleri

Araştırmanın sonuçlarına göre yayınevlerinin 28'i (%56) yayınlarının dağıtım ve satışının bir bölümünü anlaştıkları yayınevlerine yaptırmakta, bir bölümünün dağıtım ve satışında kendileri yapmaktadırlar. Yayınevlerinin 10'u (20) yayınlarına kendilerinin pazarladıklarını bildirmişlerdir. Bu sonuçlara göre % 10

4.1.10 Yayımcılıkta Otomasyon

24 (%48) yayınevinin henüz bilgisayarla tanışmadıklarını sorumuza verdikleri olumsuz cevaplardan öğreniyoruz. 26 (%52) yayınevi ise büro yazışmaları, hesaplar, muhasebe, adres depolama, stoklama, metin yazımı ve dizimi, müşteri adresleri, satış analizi, abone işlemleri, dağıtım listeleri gibi işlerini bilgisayar yardımıyla yaptıklarını açıklamışlardır.

Yayınevlerinin işlerinde bilgisayar kullanma oranı yarı yarıyadır denebilir. Bu, ISBN gibi temeli bilgisayara dayalı bir sistem için oldukça düşük bir orandır. Nitekim işlerinde bilgisayarı kullanarak verimi arttırıcı ve maliyeti azaltıcı bir yöntem veya sistem önerebilme ile ilgili sorumuzu yayımcıların 48 (%96)'inin boş bıraktığı görülmüştür. Yalnızca 2 (%4) yayımcı öneri olarak bilgisayar + lazer yazıcıları veya elektrostatik yazıcıların bu alanda verimli olabileceğini belirtmişlerdir.

4.2 ISBN ve Yayımcılık Sektörü

4.2.1 Yayımcıların Türkiye'deki ISBN Sistemi Hakkında Bilgilendirilmeleri

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün 13 Ekim 1987 yılında uygulamaya başladığı ISBN sisteminden yayımcıların ne ölçüde haberdar edildiğini öğrenmek için oluşturduğumuz soruya çok çarpıcı cevaplar aldık. ISBN tanıtım yöntemleri, konunun uygulayıcılar tarafından işin başında benimsenme oranını etkilemiştir. Nitekim başka ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında sistemi yayınevlerine tanıtmak için oldukça geniş tanıtım programlarına girişildiği görülmüştür. Bu nedenle, ISBN sisteminin yayınevlerine tanıtılması için oluşturulan programların etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

şeklindeki toplantılar ve anket yoluyla görüş öğrenme en sık başvurulan yöntemler olmuştur.⁴

2 (%4) yayıncının ISBN Türkiye'de uygulanmadan önce yabancı dildeki kitap siparişlerinde bu numarayı kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bu arada Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün sistemi yasalaştırmadan önce yalnızca 3 (%6) yayıncıdan görüş aldığı anlaşılmıştır.

Konuyla ilgili olarak hazırladığımız anket sorusuna aldığımız cevapların dağılımını gösteren tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo 5. ISBN ile ilgili Tebliğ ve Tanıtım Broşürlerinin Yayımcılara Ulaşım Tarihleri

Ulaşım Tarihi	Evet	Toplam
1987 (Ekim-Aralık)	16	16 % 39
1988 (Ocak-Ekim)	25	25 % 61
Toplam	41	41 %100

41 (%82) yayıncının ISBN ile ilgili tebliğ ve broşürleri aldıkları, 9 (%18) yayıncının ise henüz bu konudan haberleri bile olmadığını soruya verdikleri olumsuz cevaptan anlamaktayız. 41 yayıncının 16'sı (%32) 1987, 25'i (%61) ise 1988 yılı içinde ilgili dokümanları almıştır. Buna göre yayıncıların önemli bir bölümünün Türkiye'de ISBN uygulamalarından haberleri vardır denebilir.

Ancak bu görüş yalnızca haberdar edilme düzeyinde kalmıştır. Sistemin, uygulama açısından yayımcılara yeterince tanıtılıp tanıtılmadığını anlamamıza yardımcı olması için oluşturduğumuz

soruya 41 yayımcıdan 11'i (%27) olumlu cevap vermiştir. 30 (%73) yayımcı sistemin yalnızca varlığından haberdar olduklarını ancak ne işe yaradığını bilmediklerini açıklamışlardır. Dolayısıyla sistemin yayınevleri açısından uygulama biçiminin ve yararlı yönlerinin tanıtılmadığı ortaya çıkmaktadır. Yine bu grubun % 64'ü kendilerine ayrılan "yayınevi tanıtıcı numarası" 'nı yazmıştır. % 18'lik bir kesimin ise numaralarını yazamadıkları görülmüştür. Yayınlarında ISBN kullanmaya başlayan yayımcı sayısı 22 (%54)'dir. Henüz ISBN kullanmaya başlamayan, ancak hazırlıklarını sürdüren yayınevi sayısında 19 (%46)'dur.

Yayınlarında ISBN kullanan grup ile kullanmayan grubun başabaş gittiği görülmektedir. Bu oranın geçen süre içinde biraz daha artarak % 60-65'lere çıkması beklenmektedir.⁵

ISBN sistemini kendilerine uygulama açısından yeterince tanıtılmadığını söyleyen 30 yayımcının 12'si (%40) metnin çok karışık ve uzun olduğunu, herkesin anlayabileceği bir dil ile yazılmadığını ve yayımcılar için konunun pratik ve cazip yönlerinin belirtilmediğini yazmıştır. 18 (%60) yayımcı ise cevaplarına herhangi bir gerekçe göstermemiştir.

4.2.2 Yayımcıların ISBN Verdikleri Doküman Türlerinin Dağılımı

Ne tür dokümanlar için ISBN verildiğini sorduğumuz zaman yayımcıların 14'ü (%17) soruya cevap vermemiştir. Bu sorumuza verilen cevaplar ve oranları 6. Tabloda gösterilmektedir.

Tablo 6. Yayımcıların ISBN Verdikleri Doküman Türleri

Tablo 6. Yayımcıların ISBN Verdikleri Doküman Türleri

Çeviri eserler	7	Yayınevi	% 9
Birden çok formalı eserler	9	"	% 11
Karton kapaklı eserler (paperback)	7	"	% 9
Ağır kapaklı eserler (hardcover)	6	"	% 8
Ayrı basım yapan eserler	5	"	% 6
Her yeni basım	18	"	% 23
Broşürler	3	"	% 4
Her yeni baskı	6	"	% 8
Diğer	4	"	% 5
Cevap yok	14	"	% 17
Toplam	79	Yayınevi	% 100

Görüldüğü gibi yayımcılarımız bu soruya oldukça dağınık cevap vermiştir. Bu soru için hazırladığımız bir seçenek daha vardı. Seçeneklerde adı geçen bütün materyallere ISBN verilmektedir. Biz bir seçeneği de "Hepsi" şeklinde düzenledik. Ancak yapılan ön görüşmelerden böyle bir seçeneğin anket uygulanan kitleye önemli bir ipucu vereceği keşfedilince bundan vazgeçilmiştir. Aksi takdirde cevapların önemli bir kısmı bu seçenekte yoğunlaşarak; "yayımcılar, ISBN verilen materyallerin tümünü biliyor" şeklinde farklı bir yoruma gitmemize neden olacaktı. Bu soruya verilmesi beklenen en kısa cevap "Diğer" seçeneğine yazılması beklenen "Hepsi" idi. Sorumuza verilen dağınık cevaplar, ISBN'in hangi materyallere verildiğinin net olarak bilinmediğini göstermektedir.

4.2.3 ISBN Kullanımından Sonra Alınan Sonuçlar

ISBN kullandıktan sonra alınması beklenen yararlı sonuçları öğrenebilmek için yayımcılara genel olarak ISBN'in kendilerine herhangi bir kolaylık getirip getirmediğini sorduk. Bu duruma göre ISBN kullanan 41 yayıncının 36'sı (%88) sistemin henüz olumlu bir sonucunu alamadıklarını söylerken, yalnızca 5 yayınevi (%12) bir takım olumlu sonuçlar aldıklarını söylemiştir. Yapılan açıklamalardan bunların stok kontrolünün kolaylaşması, yabancı ülkelerden sipariş gelmesi ve yayınlarının yurtdışında tanınması gibi önemli sayılabilecek gelişmeler olduğu anlaşılmıştır.

4.2.4 Yayımcıların ISBN Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlar

Ülkemizde ISBN kullanımının işgücüne olan etkisini öğrenmek istediğimizde karşımıza 7.tablodaki sonuç çıkmaktadır:

Tablo 7. ISBN Kullanımının İşgücüne Olan Etkisi

Ek personel gerektiriyor	1 Yayınevi	% 2
Eldeki personelin eğitilmesi gerekiyor	5 "	% 10
Küt.ve Yay.Gen.Müd.lüğü ile ek yazışmalar gerektiriyor	18 "	% 36
Numaralamadan dolayı yayın süresi uzuyor	7 "	% 14
Diğer	3 "	% 6
Cevap yok	14 "	% 32
Toplam	50 Yayınevi	% 100

Tablodan da görüldüğü gibi ilk sırayı % 36 ile Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ile sürdürülen ek yazışmalarla ilgili sorunlar olmaktadır. Genel yayıncılar için ek bir personel

sına karşın sistem henüz oturmadığı için bir ölçüde de gereklidir denebilir. Önemli olan, yayınevlerinin iç organizasyonlarında ISBN ile ilgili özel bir birim oluşturulabilmelidir.

ISBN'in yasal zorlama olmadan yürümeyeceğini ileri süren 27 (%54) yayımcı farklı görüşler belirtmiştir. Bunlardan önemli bir bölümü bürokrasi, iş takibinin güçlüğü ve yayımcıya yararlı yönlerinin bilinmediğini açıklayarak, yasal zorlama olmadıkça sistemin yürümeyeceğini ileri sürmüştür.

Yayımcıların 34'ü (%66) sistemi Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün başlatmasını olumlu karşılarken, 17 (%34) yayımcı uygulamayı yayınevlerinin başlatması gerektiğini söylemiştir. Bu görüşe rağmen ISBN konusunda daha önce yayınevleri adına çaba harcayan veya tanıtımını yapan herhangi bir kişi, kurum veya dernek olmadığı, yalnızca 2 (%4) yayımcının "Yayımcılar ve Yayındağıtımçıları Birliği" kanalıyla bilgilendiği öğrenilmiştir. Bu oran çok küçük de olsa, yayınevlerinin mesleki dernekler kanalıyla bu tür konularda bilinçlendirilebildiklerini göstermesi bakımından ilginçtir.

10 (%20) yayımcı ISBN kavramını daha iyi anlamak için diğer yayınevleriyle işbirliği yaptıklarını açıklarken 40 (%80) yayımcı yorum yapmamıştır.

4.2.5 Temel Yayımcılık Sorunlarının ISBN Uygulamalarına Etkisi

Uyguladığımız anketin sonuçlarına bakarak genel bir değerlendirme yaptığımızda, yayınevlerimizin yayın yönünden önemli sıkıntı içinde oldukları anlaşılmaktadır. Özellikle kısa sürelerle artan kâğıt

zamları yayımcıları, yayın sayısını azaltma durumunda bırakırken ISBN konusu şimdilik gündemde önemli bir konu olarak yer almamaktadır. Bu duruma bir diğer etken personel, dağıtım ve satış giderleri ile diğer giderlerdir.

Yasal olarak muhatap alacakları kurum veya kuruluşunda tam anlamıyla belirlenmediği⁶ yayıncılık sektörü, kendi sorunlarını çözebilecek, daha doğrusu seslerini duyuracak bir yapılanmaya da çok yeni başlamıştır.⁷

Temeli bilgisayara dayalı ISBN sistemini yayımcıların benimsemesi için yapılan ön çalışmalar şimdilik çok geniş bir çevreyi etkilememiştir. Daha doğrusu yayımcılara sistemin göze görülen yararlı yönlerinin henüz tanıtılmaması, konunun ileride unutulabileceği izlenimini vermektedir. Bu nedenle bir bölüm yayımcı yasal zorunlulukla uygulamanın daha iyi yürüyeceğini savunmakta ise de, ISBN uygulamalarında başarının Türkiye'deki temel yayıncılık sorunlarının çözümüne bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

IV. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. Scholarly Publishing'in son sayıları.
2. Gülbün Baydur. "Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC) ve Türkiye Bibliyografyası." Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1982. S.59 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
3. İkinci Türk Yayın Kongresi, 24-27 Ocak 1975. Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri. Cilt II. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. 1987.SS.55-62
4. ISBN Review'in son sayıları.
5. Hülya Ünal. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ISBN Ajansı sorumlusu ile 15.12.1988 tarihinde yapılan görüşmeden alınmıştır.
6. Emin Çölaşan. Pazar Sohbeti, Yayın Sektörü Öldürülüyor. Katılanlar: Ahmet Küflü, Ebubekir Erdem, Erol Erduran. Hürriyet Gazetesi. 15 Ocak 1989 Pazar. S.11
7. Yayın Dünyası'nın son sayıları. Ayrıca bakınız: YAYBİR Tüzüğü.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yalnız burada dikkat edilmesi gereken nokta, yeni sistem arayışlarının yukarıda da belirttiğimiz gibi belirli ve sağlam altyapılara dayandırılmasıdır. Her gelişme aşama aşama kaydedilir ve bunlar yeni gelişmeler için altyapı oluşturur. Kâğıt, matbaa, araç-gereç, personel, dağıtım ve satış gibi temel yayıncılık sorunlarına çözmüş yayınevlerinin yeni gelişmelere daha açık olması yadırganamaz.

Yayıncılarımızın temel yayıncılık sorunları ve Türkiye ISBN Ajansı ile aralarındaki iletişim eksikliğinin, Uluslararası Standart Kitap Numarası uygulamalarına katılımlarını etkileyeceği hipotezinden hareket ettiğimiz araştırmamızda yayıncılara uyguladığımız anket sonuçlarına göre:

- Türkiye'de yapılan yayın sayısında sürekli düşüşler olmaktadır (Bkz. Bölüm 3.4.2). Özellikle 1987 yılı içinde 50'den fazla kitap yayımlayan yayınevi sayısı ancak % 10 gibi düşündürücü bir düzeydedir. Bunda yayınevlerinin içinde bulunduğu ekonomik sorunların önemli bir yeri vardır. Nitekim yayınevleri kâğıt, matbaa ve benzeri sorunlarını, toplam yayın sayısını azaltarak ve yayınlarına zam yaparak çözme yoluna gitmektedirler (Bkz. Bölüm 4.1.7).
- Yayınevlerimiz sorunlarına ortak çözüm bulmak için örgüt araştırma aşamasındadır. Bu alanda kurulu tek örgüt ise henüz yurt çapında yaygınlaşmamıştır. (Bkz. Bölüm 4.1.4)

- Personel açısından zengin olmayan yayınevlerimizde bir kaç işin tek kişi tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Özellikle nitelikli insan isteyen işler için personel gereksinimi vardır. (Bkz. Bölüm 4.1.6)
- Yayınevlerimizin önemli bir bölümü (%56) yayınlarının dağıtımını kitapdağıtım şirketlerine yaptırılmaktadır. Kitapdağıtım ve satış bürolarına gelen yayınların fiyatları burada tekrar artarak satışa sunulmaktadır. (Bkz. Bölüm 4.1.8)
- Türkiye'deki yayınevleri uluslararası alanda herhangi bir yayıncılık kuruluşuna üye değildir. Bu durum özellikle, yayıncılarımızın ISBN ve benzeri yeniliklerden haberlerinin olmamasına neden olmaktadır. (Bkz. Bölüm 4.1.9)
- İşlerini bilgisayar kullanarak yapan yayınevi oranı, ISBN gibi temeli otomasyona dayalı bir sisteme geçiş için şimdilik yeterli değildir. Bu yayıncılar (%52) genellikle muhasebe işlemleri, stoklama, dağıtım listeleri ve dizgi işlemleri için bilgisayarı kullandıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu işlemleri yapacak teknolojiye sahip olmayan bir çok yayınevi, anlaştıkları özel kuruluşlara oldukça yüksek fiyatlarla bunları yaptırmaktadırlar. (Bkz. Bölüm 4.1.10)
- ISBN uygulamalarından yayınevlerinin önemli bir bö-

lümünün (%82) haberi vardır. Ancak bunların, sistemi tam olarak öğrenen veya bilen kesimi % 27 gibi az bir orandadır. Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ISBN tanıtım broşürleri bu alanda yetersiz kalmıştır. Bu durumu, tanıtım eksikliği ve teknik eksiklikler olarak açıklayabiliriz. Oldukça teknik bir çeviri ile hazırlanmış ISBN El Kitabı ve diğer broşürleri yayımcılar hiç anlamamışlardır. Nitekim yayımcılar ne tür dokümanlara numara verileceğini bilmemektedirler. Ayrıca bu konuda yayımcılarla ortak toplantı ve seminerler düzenlenmemesi, yayınevleriyle canlı bir diyalog kurulamamasına neden olmuştur. ISBN Türkiye Ajansı'na her kitap için ayrı ayrı başvuru yapılması teknik bir eksikliktir. Ayrıca ofset baskı yapan makinelerde numara verme olanağı yoktur. Baskı ve cilt aşamasında yapılan hatalı çalışmalar nedeniyle bozuk olan kitaplarda numara almaktadır. (Bkz. Bölüm 4.2.1 - 4.2.2 - 4.2.3)

- ISBN uygulaması yayımcıların işlerine şimdilik fazla bir yük getirmemiştir. Uygulama azlığından kaynaklanan bu durumun ileride getirebileceği sorunların personel ve yönetim aşamasında bir takım sorunlar olacağı kestirilmektedir. (Bkz. Bölüm 4.2.4)
- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün ISBN uygulaması hakkında yayımcıların çok azının (%6)

görüşünü almıştır. Yayımcıların % 66'sı sistemin Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından başlatılmasını olumlu karşılarken % 34'ü sistemin yayınevleri tarafından uygulama alanına sokulmasını istemektedir. Yayınevlerinin sistemi daha iyi anlamak için kendi aralarında yaptıkları işbirliği düzeyide çok düşük orandadır. (%20)Bkz. Bölüm 4.2.4)

Çalışmamızda ISBN gibi çağdaş bir sistemi ülkemizde uygulama alanına sokarken, bu işin uygulamasını yapma durumunda olan yayınevlerimizin durumunu gözden geçirerek, bulgularımızı yorumladık. ISBN'in ülkemizde düzenli ve bilinçli bir şekilde uygulanması için getirebileceğimiz başlıca önerileri şöyle sıralayabiliriz:

- Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri, yayınevlerinin temel sorunlarını tartışmak ve bunlara çözüm getirebilmek amacıyla periyodik sürelerle yayınevi sorumluları ile toplantılar yapmalıdır. Bu toplantılarda alınan kararlar YAYBİR yetkililerinin öncülüğü ile tüm yayımcılara duyurulabilir. Bu durum ISBN uygulamalarında yayınevleriyle, ISBN Türkiye Ajansı arasındaki iletişim eksikliğinde ortadan kalkmasına yardımcı olacak ve uygulamanın geleceği için daha elverişli bir ortam hazırlanmış olacaktır.
- Türkiye'de yayınevleri ile devlet kuruluşları arasında iletişim eksikliği vardır. Bunun en önemli

nedeni, yayınevlerinin bir meslek grubu olarak bağılı oldukları veya muhatap olabilecekleri resmi kurumun yasayla belirlenmemiş olmasıdır. Konuyla ilgili yasal boşluğun kısa sürede doldurulması, bir sektör olarak yayıncılığın sorunlarını bağılı oldukları kuruluş aracılığı ile çözüme yolunda daha hızlı adımlar atılmasını sağlayacaktır.

- Araştırma sonuçlarına göre yayınevlerinde en temel sorun kâğıt sorunu olarak belirlenmiştir. Kâğıt bulamayan yayıncı yayın yapamamakta ve Türkiye'de yapılan yayın sayısında gitgide düşüşler olmaktadır. Kâğıt ve kitap fiyatlarından alınan katma değer vergisi, personel giderleri, ulaşım güçlükleri, dağıtım, satış ve tanıtım sorunları yayıncıların ISBN uygulamalarına ilgisiz kalmalarına neden olan temel sorunlardır. Konuyla ilgili tüm yetkililerin en kısa sürede bir araya gelerek oluşturacağı III. Türk Yayın Kongresi toplanmalıdır. Yayınevi, Kitabevi sorumluları, Kitapdağıtım şirketi yetkilileri, yazarlar, editörler, matbaacılar, YAYBİR ve Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Kütüphanecilik öğretim elemanları ve diğer ilgili kişilerin bir araya gelmesiyle toplanacak III. Türk Yayın Kongresi'nde, temel yayıncılık sorunlarının çözümü için acil kararlar alınmalıdır. ISBN Türkiye Ajansı'nın da katılabileceği kongrede tüm yayıncılar ve konuyla il-

gili herkes bir aradayken ISBN'in her yönüyle tanıtımı için bulunmaz bir fırsat ele geçmiş olacaktır.

- SEKA yayın yapan kuruluşlara ucuz kâğıt sağlamalıdır. Bunun için devletin ilgili birimleri kâğıt fiyatlarında gerekli ayarlamaları yapmalı, devlet kâğıt üretimini desteklemelidir. Kâğıt ve kitaptan alınan katma değer vergisi oranları düşürülmelidir. Eğer bu önemli ayarlamalar yapılırsa Türkiye'de daha çok kitap üretilecek, bu da fazla kitap üretiminin getireceği sorunları önlemek için, kitap üretiminin denetimini gündeme getirecektir. Bu durumda yayınevleri ISBN'e doğal olarak gereksinim duyacaktır.
- Yayınevlerinin kitaplarını tanıtıcı ve daha ucuza pazarlama amacını güden kitap fuarları sık sık düzenlenmelidir. Ayrıca yayınların yurt düzeyinde daha iyi pazarlanmasını ve her tarafa ulaştırılmasını sağlamak için, dağıtım ve satış sorunlarına çözüm bulunmalıdır. Bu sorunların giderilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı olanakları ölçüsünde yayınevlerine yardımcı olmalıdır. Özellikle yayın dağıtımı konusunda bu önerimiz gerçekçidir. Çünkü adı geçen bakanlık yurt düzeyinde gelişmiş bir dağıtım ağına sahiptir. Bu ağdan belirli bir ücret karşılığı yayınevleride yararlanabilir. Yayınları yurt düzeyine kolayca dağılan ve tanınan yayınevleri daha fazla sipariş ile

karşılaşacaktır.Yayımcılar bu çok fazla sipariş isteklerinin kolayca yerine getirilebilmesini ISBN sistemi ile yapma yoluna gideceklerdir.

- Türkiye ISBN Ajansı Türkiye'deki yayınevlerine yönelik olarak hazırladığı ISBN el kitabı ve ilgili broşürleri yeniden gözden geçirerek, herkesin anlayabileceği bir şekilde yeniden hazırlamalıdır. ISBN sisteminin tanıtımına yönelik toplantı ve seminerler yine adı geçen kurum tarafından belirli aralıklarla düzenlenmelidir. Bu seminerler Çin, Hindistan, Latin Amerika ve Karaip ülkelerinde olduğu gibi bazan uluslararası düzeyde de olabilir. Düzenlenecek seminerlere Berlin'deki merkezden konuyla ilgili konuşmacılar getirilerek, daha da ilgi çekici bir durum kazandırılabilir.
- Yayınevi yetkililerinin ISBN ve uygulamalarını daha da benimsemeleri için, konuyla ilgili kuruluşların uluslararası düzeyde yayımcı değişimi yapmaları gerekir. Bunun düzenlenmesi Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ile YAYBİR'in ortaklaşa hazırlayacağı programlar çerçevesinde gerçekleştirilir. Bu durum yayınevleri için kısa süreli bile olsa insan gücü kaybı anlamına gelmektedir. Ancak böyle bir uygulamanın ileride nitelikli personel ile daha ileri düzeyde çalışmaların yapılmasına olanak vermesi açısından büyük yararları vardır. Konuya

uzun vadeli bakıldığında yayınevi sorumlularının bu konuda anlayışlı davranmaları gerekir.

- Türkiye'de ISBN uygulamalarının başarıya ulaşması için yayınevlerimiz de konuya ilgilerini yoğunlaştırmalıdır. Özellikle dernekleri aracılığı ile bilgilennemeleri ve derneklerini bu konuda zorlamaları gerekir. Dernek, yayınevleri ile ISBN Türkiye Ajansı arasındaki iletişimi sağlam tutmalıdır.
- "Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ISBN Türkiye Ajansı" çalışmalarını ileride tümüyle yayımcıların oluşturacağı bir merkeze devretmelidir. Bu durum ISBN sisteminin Türkiye'de tam olarak işlerlik kazanmasından sonra gerçekleşebilir.
- Kütüphaneciler de konuya ilgilerini yoğunlaştırmalıdır. Çünkü ISBN ileride kütüphane işlemlerinde de gerekecektir. Bunun için kütüphaneciler ve yayımcılar işbirliği içinde olmalıdır. Türkiye'de kütüphaneciler ve yayımcıların birbirleriyle fazla iletişimleri yoktur. Bu durum, yayın yapan yayımcılar ve bu yayınları belirli düzenlemelerle niteleyerek halka sunan kütüphaneciler arasında yayın dünyasına ve okumaya yönelik önemli sorunların çözülememesine yol açmaktadır. Buna bir çözüm olarak Kütüphanecilik Bölümleri'nde "Yayıncılık" veya paralel bir isim altında seçmeli derslerin konulması gerekir. Türkiye'de var olan Basın Yayın Yüksek Okulları'n-

da da yayıncılık veya benzeri bir ders okutulmamaktadır. Bu durumda, yayıncılığın bir bilim olarak benimsenmemesinin de önemli bir etken olmaktadır. Adı geçen okulların ders programlarında ilgili değişiklikler yapılmalıdır.

ISBN konusunda tüm ilgililere düşen görev kuşkusuz okumayı topluma sevdirmektir. Bunun için özellikle kitabın bir suç aleti gibi sergilenmesi önlenmeli ve kitabın üstündeki sansür kaldırılmalıdır. Yasaklanan veya kısıtlanan herşeye karşı insanların daha fazla ilgi gösterdikleri yadsınamaz. Önemli olan insanların iyi veya kötü herşey hakkında bilgilenererek meraklarının giderilmesidir. Sürekli okuyan bir toplum ile yayın hayatı canlanacak, yayıncılık sektörü güçlenecek ve çağdaş yayıncılık içindeki tüm gereksinimler karşılanmak zorunda kalacaktır. Bu zorunluluklar, ISBN'in doğal olarak yaygın bir şekilde kullanımına zemin hazırlayacaktır. Görüldüğü gibi kültürlü bir toplum, ISBN sisteminin uygulanmasında itici bir rol oynamaktadır. Böyle bir toplum bu tür uygulamaların aynı zamanda doğal denetleyicisi olacaktır.

Bu tez çalışması, tüm bu konularda yapılabilecek araştırmalar için temel oluşturmuştur inancındayız.

KAYNAKÇA

1986-87 AFNİL "France ISBN System" ISBN Review, 7: 26-28.

▲KHTAR, A.H.

1986-87 "Pakistan ISBN System" ISBN Review, 7: 40.

ALES, R.M.

1986-87 "Spain ISBN System" ISBN Review, 7: 48-49.

1978 Anglo-American Cataloguing Rules. 2 nd edition.

Edited by Michael Gorman and Paul W.Winkler.

Chicago: ALA.

BAYDUR, Gülbün

1982 "Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC) ve Türkiye

Bibliyografyası." Ankara Hacettepe Üniversitesi.

(Yayımlanmamış Doktora Tezi)

1987 Bilgisayar ve Kütüphane İlişkisi Toplantısı. 11-17

Haziran İstanbul: Yıldız Üniversitesi.

(Metin Teksirdir)

BILODEAU, C.

1986-87 "Canadian ISBN Agency" ISBN Review, 7: 24-26.

1987 "I.Milli Kitap Fuarı Panelleri: 1.Yazar-Yayınevi-

Dağıtıcı-Okur İlişkileri" Yayın Dünyası, 3 Kısım:

6-7.

1989 Millî Kütüphane Kurulması Konusunda Raporlara. 4. Kısım.

Müzakere Zabıtları.

1983-84 Books in Print, London: R.R.Bowker Co.: IV

1967 "British Books to be Numbered Beginning This Month"
Publishers Weekly, 191, Jan 2: 28-30. Ayrıca bakınız:
Publishers Weekly, 192, May 17, 1967: 72; 192, Oct 16,
1967:35; 193, Apr 8, 1968: 29; 196, Oct 1, 1969: 24,
197 , May 17, 1970: 43.

CLARKE, T.C.

1978 "Knowing Your Universals: UAP in Relation to UBC"
IFLA Journal, 4: 129-133.

COGGIN, C.

1978 "ISBN in Rhodesia" Rhodesia Librarian. 10(4). Oct:
73-78.

COSTA, M.

1986-87 "ISBN and Italy" ISBN Review, 7: 33-34.

ÇÖLAŞAN, Emin

1989 Pazar Sohbeti, Yayın Sektörü Öldürülüyor. Katılan-
lar: Ahmet Küflü, Ebubekir Erdem, Erol Erduran.
Hürriyet, 15 Ocak: 11.

DEWEY, Melvil

1979 Dewey Decimal Classification and Relative Index,
19th edition. Edited under the direction of
Benjamin A.Custer. Albany. N.Y.: Forest Prest.

1976 - Doğa. Türk Bilim Dergisi. Ankara: TÜBİTAK.

DUMAN, Hasan

1987 "Türkiye ISBN Sistemine Geçerken" Milli Kültür, 59,
Aralık: 2-3.

ELROD, J.M.

1978 "Universal Availability of Bibliographic Records
(Extended Version of a Paper presented at 44th IFLA
Council Meeting)" IFLA Journal, 4,: 347-350.

ERDEM, Ebubekir

1987 "Geçmişten Günümüze Yayıncılık Çıkmazı" Yayın Dünyası, 3, Kasım: 3-4.

ERDURAN, Erol

1988 "Türk Yayıncılığı ve Yeni Yayın Döneminde Karşı Karşıya Olduğumuz Bazı Sorunlar" Yayın Dünyası, 6, Ağustos: 2-3.

GAO, I.

1986-87 "A Speech at the International ISBN Advisory Panel"
ISBN Review, 7:56-58.

GROVIND, V.

1986 "Implementing ISBN System in India" Indian Book Industry 34(1), April: 10-11.

1984 Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

"Yüksek Bilim Kurulu'nun ISBN Sistemi ve Başarıları Üzerine" Yayın Dünyası, 6, Ağustos: 2-3.

rihli oturumunda kabul edilmiştir.); "Ek Hususlar"
 (21.6.1988 tarihli oturumunda kabul edilmiştir.)
 (Metin Teksirdir)

- 1987 "ISBN: Yayımcıların Bütün Kitapları Eşsiz Biçimde Tanımlamak ve Kitap Sanayininin Bütün Kolları için Kitaplarla ilgili Bilgilerin İletişimini İyileştirmek Amacıyla Tasarılanmış Milletlerarası Bir Kitap Numaralama Sistemidir." Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- 1987 ISBN El Kitabı Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- 1980- ISBN Review Berlin: International ISBN Agency.
- 1969 ISO 2108 Doc. ISO Recommendation. Geneva: ISO, 1969
- 1972 ISO 2108. Documentation. International Standard Book Numbering (ISBN) Geneva: ISO.
- 1975 ISO 3279. Documentation. International Standard Serial Numbering (ISSN) 2 nd edition. Geneva: ISO.
- 1967 ISO/TC 46. Documentation. Technical Documentation Commodity Geneva: ISO.
- 1966- Information Science Abstracts. New York, NY: Plenum Publishing Co.
- 1981 "International Consideration in Publication Meeting. Ottawa, 1981. Information Science Abstracts (Apr-June): 15-16.

- 1977 "International Congress on National Bibliographies (ICNB). Final Report Organized by Unesco in Collaboration with IFLA, Paris, 12-15 September. (Paris: UNESCO)
- 1987 İkinci Türk Yayın Kongresi. 24-27 Ocak 1975: Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri Cilt II. Ankara: Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- İMREGÜN, Oğuz
- 1981 Kara Ticareti Hukuku Dersleri: Genel Hükümler-Ticaret Ortaklıkları-Kıymetli Evrak 6.bsk.İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- JERABEK, A.
- 1988 "Introduction of the ISBN System in Czeckoslovakia". ISBN Review, 9: 15-25.
- KAPTAN, Saim
- 1982 Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- KARASAR, Niyazi
- 1984 Araştırmalarda Rapor Hazırlama Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- KELLERMAN, B.
- 1986-87 "South Africa" ISBN Review 7: 42-44.
- Ki, C.
- 1986-87 "Hong Kong" ISBN Review 7: 29-30

1987 Kitap Sempozyumu 15-17 Haziran 1981. Ankara: Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.

KOLTAY, E.

1986-87 "USA and ISBN" ISBN Review 7: 51-52.

KUM, İlhan

1979 "Başarılı Bir Kütüphanelerarası İşbirliği Projesi, OCLC", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni 28:109-114.

1988 Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü. Yayınevleri Listesi (Alfabetik Sırada) Ankara.

1969- Library and Information Science Abstracts London: Library Association.

1936- Library Literature New York, NY: H.M. Wilson Co.

LİNE, M.B.

1977 "Universal Availability of Publications", UNESCO Bulletin for Libraries 31 (May-June): 42-51.

NEUBAUER, K.W.

1983 "The International Standard Book Numbers: Their Development and Organizations in Bibliographic Systems. Part 1" International Cataloguing, 12 (Apr/June): 21-23.

NEUBAUER, K.W.

1979 "The Present Status and Future Expectations of the Programme for the Assignment of International Standard Book Numbers" IFLA Journal, S: 8-21

OLCAY, N.E. ve İ.Duruöz

- 1982 ISSN ve ISBN Kavramları ve Türkiye'de Kullanılabilirliği Üzerine Bir Araştırma Ankara: TÜBİTAK
(Metin Teksirdir.)
- 1988 Publishers Directory. Berlin: International ISBN Agency.
- 1960- Publishers Weekly. New York: R.R.Bowker Co.
- 1969 "SBN: Progress Report on Standard Book Numbering in Britain" Publishers Weekly, 195, Jan 27: 72.
- 1969- Scholarly Publishing. Toronto: University of Toronto Press.

SEMENOVKER, B.A.

- 1969 "Book Numbers in Publishing and Librarianship" Nauchno-Tekhnicheskaja Informatsiia.Seriia, 1(5): 3-4.
- 1988 "Status Report of the ISBN Agency. February 1987 to August 1988"; Development in Membership" ISBN Review, 9: 4-9.

SWINDLEY, Ross

- 1976 Cataloguing in Publication: An International Survey. Paris: UNESCO.
- 1974 T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Bilimsel ve Teknik Enformasyon Özel İhtisas Komisyonu Bilimsel ve Teknik Komisyonda Standardizasyon Alt Komitesi Raporu. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
(Metin Teksirdir.)

T.C.Başbakanlık Türk Standartları Enstitüsü. "Türk Standartları Enstitüsü'nün Kuruluş ve Görevlerine İlişkin Kanunun Değişik 1. ve 2. Maddeleri Hakkındaki 3205 Sayılı Kanun" Resmi Gazete, 26.5.1985 Sayı: 18765.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. "Kitapların Uluslararası Numaralanması" Resmi Gazete, 13.10.1987, Sayı: 19603.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevlerine İlişkin 187 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname" Resmi Gazete, 14.12.1983, Sayı: 18251 Mükerrer.

TS 2143. Kitapların Uluslararası Numaralandırılması. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü, Kasım 1975.

TANER, Sönmez

1979 Uluslararası Enformasyon Sistemleri. Ankara: TÜBİTAK.

TELLEZ, C.

1986-87 "The ISBN System in Latin America and the Caribbean: the Present Situation and Strategies for Development" ISBN Review, 7: 72-92.

TURABIAN, Kate L.

1973 A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations. 4th edition. Chicago: University of Chicago Press.

- 1982 Türk Dil Kurumu. Türkçe Sözlük. 12.bsk. Ankara.
- 1952-86 Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği. (Y.A. Türk Kütüphaneciliği. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 1987)
- 1987- Türk Kütüphaneciliği. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- 1935- Türkiye Bibliyografyası. Ankara: Milli Kütüphane.
- 1952- Türkiye Makaleler Bibliyografyası. Ankara: Milli Kütüphane.
- 1904-82 United States Library of Congress, Subject Cataloguing Division, Classification. 41 vols. Washington DC., Library of Congress.(variety dates)
- URQUHART, D.J
- 1978 "UAP: What Can We Do About It? Paper Presented at the 44th IFLA General Council Meeting" IFLA Journal, 4: 338-344.
- VILLALOBOS, I.F.
- 1986-87 "Mexico" ISBN Review, 7: 37-38.
- WANYAMA, P.G.
- 1984 "Legal Deposit Law and Bibliographic Control in Kenya" International Cataloguing, 13 (Jul/Sep): 30-31.
- WILLIAMS, E.W.
- 1986-87 "South Pacific Region" ISBN Review", 7: 44-48.

WILLIAMS, S.

1986-87 "New Zealand; a National System" ISBN Review. 7:39-40

WU, L.L.

1975 "ISBN in Australian Standard Book Numbering Agency"
Journal of Library and Information Science,1(Oct):124.

1987- Yayın Dünyası. İstanbul: Yayıncılar ve Yayındağıtımçı-
ları Birliğı Derneğı.

1975 Yayıncılar Birliğı Derneğı Tüzüğü. Ankara: Yayıncılar
Birliğı Derneğı.

1988 Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliğı Çalışma ve
Hesap Raporu 21.3.1987-10.8.1988. İstanbul: Yayıncı-
lar ve Yayındağıtımçıları Birliğı Derneğı.

1985 Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları Birliğı Derneğı
Tüzüğü. İstanbul: Yayıncılar ve Yayındağıtımçıları
Birliğı Derneğı.

EK

Sayın Yayımcı

Elinizde bulunan anket master düzeyinde bir çalışma için hazırlanmıştır. Anketin sonuçlarına göre çalışma değerlendirilecektir.

Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından 13 Ekim 1987 tarih ve 19603 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Uluslararası Standart Kitap Numaralama (International Standard Book Numbering: ISBN) Uygulaması hakkında yayımcılarımızın görüş ve düşüncelerini öğrenmek istemekteyiz. Amacımız yayınevlerimizin sisteme aktif katılımı ile sistemin başarısı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle uygulayıcılar olan sizlerden alacağımız görüş ve öneriler, araştırmamızın sağlıklı sonuca ulaşabilmesi için önem taşımaktadır.

Anket sorularından bir kısmı çoktan seçmeli, bir kısmında açık uçludur. Çoktan seçmeli sorulardaki hiç bir seçenek size uygun değilse "Diğer" seçeneğini işaretleyerek yanına bir açıklama yapmanızı rica ediyoruz. Ayrıca size uygun gelen seçenek sayısı fazla ise, birden çok seçeneği de işaretleyebilirsiniz. Soruları cevapladıktan sonra ayrıca ekleyeceğiniz öneriler varsa cevap kâğıdının arka kısmını kullanabilirsiniz.

Anketi adresli zarfı kullanarak en kısa sürede postalamanızı rica ederiz. İsim, adres ve cevaplar kesinlikle gizli tutulacaktır. Yardımlarınız için teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Tayfun GÜLLE
Hacettepe Üniversitesi
Kütüphanecilik Bölümü

1- Yayınevınızda ne tür yayınlar yayınlamaktasınız?

a- Kitap ve Broşürler

b- Süreli Yayınlar

c- Diğer

2- Yayımladığınız yayınların konuları genel olarak nedir?

a- Fen Bilimleri

b- Sosyal Bilimler

c- Tıp

d- Edebi Yayınlar (Roman, Şiir, Deneme)

e- Çeviri Yayınlar

f- Diğer

3- 1987 yılı içinde konularına göre yaklaşık olarak kaç tane yayın yayımladınız?

4- Yayımcılar adına mesleki açıdan söz sahibi olabilecek herhangi bir kuruluş var mıdır? Varsa adını yazarmısınız?

5- Bu kuruluşun sizi etkileyen bir faaliyeti oldu mu? Olduysa yazarmısınız?

6- Yayınevınız ne şekilde yönetilmektedir?

a- Yayınevinin tek bir sahibi var.

b- Yayınevi birden fazla ortak tarafından yönetilmektedir.

c- Diğer

7- Personel durumunuz nasıldır?

a- Yeterli sayıda personelimiz vardır.

- b- Personel açığımız büyüktür.
- c- Kalifiye eleman sıkıntımız vardır.
- d- Diğer

8- Kâğıt ve matbaa sorunlarını nasıl çözüyorsunuz?

- a- Toplam yayın sayısını azaltarak.
- b- Yayınların her zanda fiyatlarını arttırarak.
- c- Kâğıt kalitesini düşürerek.
- d- Forma sayısını özaltarak.
- e- Az kopya basıp çok baskı yaparak.
- f- Tek ciltte birden fazla eseri toplayarak.
- g- Personel giderlerini asgari düzeyde tutarak.
- h- Diğer.

9- Yayınlarınızın Dağıtım ve Satış işlerini nasıl yapıyorsunuz?

- a- Yayınlarımızın dağıtım ve satışını yayınevimiz yapmaktadır.
- b- Yayınlarımızın bir kısmının dağıtım ve satışını yayınevimiz yapmakta, bir kısmınıninkini de anlaş-tığımız dağıtım ve kitabevi sorumlularına yaptır-maktayız.
- c- Bütün yayınlarımızın dağıtım ve satışını anlaş-tığımız dağıtım ve kitabevi sorumlularına yaptır-maktayız.
- d- Diğer.

10- Aşağıdaki örgütlerden hangisine üyesiniz?

- a- Uluslararası Yayıncılar Birliği.
- b- Avrupa Yayıncılar Birliği.

c- Diğer.

d- Hiçbiri.

11- Bilgisayarı kullanarak yaptığınız işlemler var mıdır?

Varsa bunları sıralayabilirmisiniz?

12- Bilgisayarın getirdiği olanaklarla işlemlerinizi de verimi

arttırıcı ve/veya maliyeti daha aza indirgeyici

herhangi bir sistem veya yöntem önerebilirmisiniz?

Önerebilerseniz bu sistem veya yöntem ne olabilir?

13- Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün, 13 Ekim 1987

tarihli ve 19603 sayılı Resmi Gazete'de yayımlana-

rak yürürlüğe giren Uluslararası Standart Kitap

Numaralama Sistemi (ISBN) ile ilgili tebliği ve

tanıtım broşürleri elinize geçti mi?

a- Evet

b- Hayır

14- Cevabınız "Evet" ise yaklaşık olarak hangi tarihlerde

elinize geçti?

15- ISBN Sistemi'nin siz yayımcılara uygulama açısından yeterince

tanıtıldığını söyleyebilirmisiniz?

a- Evet

b- Hayır

16- Cevabınız "Hayır" ise eksiklikler nelerdir? Maddeleyiniz.

17- Küt. ve Yay. Gen. Müd.lüğünün yayınevini için saptadığı

"Yayınevi Tanıtıcı" numarasını lütfen yazınız.

18- ISBN kullanmaya başladınız mı? Başladıysanız hangi tarihten beri kullanmaktasınız?

19- Hangi dokümanlara yeni bir ISBN numarası veriyorsunuz?

- a- Çeviri eserlere
- b- Birden çok formalı eserlere
- c- Karton kapaklı eserlere (paperback)
- d- Ağır kapaklı eserlere (hardcover, ciltli)
- e- Ayrı basım yapan eserlere
- f- Her yeni basıma
- g- Broşürlere
- h- Her yeni baskıya
- ı- Diğer

20- ISBN işlerinize herhangi bir kolaylık getirdi mi?

- a- Evet
- b- Hayır

21- Cevabınız "Evet" ise ne gibi kolaylıklar getirdi?

- a- İşlemlerde harcamalar düştü.
- b- Kitap siparişlerinin yerine getirilmesinde işlemler hızlandı.
- c- Satışlarımız arttı.
- d- Yabancı ülkelerden siparişler gelmeye başladı.
- e- Yayınlarımız yurtdışında tanınmaya başladı.
- f- Stok kontrolü kolaylaştı.
- g- Diğer

22- ISBN uygulaması işgücünüzü hangi ölçüde arttırdı?

- a- Ek personel gerektiriyor.
- b- Eldeki personelin eğitilmesi gerekiyor.
- c- Küt. ve Yay. Gen. Müd.lüğü ile ek yazışmalar gerektiriyor.
- d- ISBN numaralamasından dolayı yayım süresi uzuyor.
- e- Tek ciltte toplanan birden fazla esere tek tek numara vermek gerekiyor.
- f- Sayımlarımız da sorun yaratıyor.
- g- Diğer.

23- Sizce ISBN uygulaması yasal zorlama olmadan öteye geçebilecek midir?

- a- Evet
- b- Hayır

24- Cevabınız "Hayır" ise gerçek uygulama da aksaklıklar nelerdir, sıralayabilirmisiniz?

25- ISBN Türkiye'de uygulanmadan önce bu numarayı kullanıyormuydunuz?

- a- Evet
- b- Hayır

26- Cevabınız "Evet" ise nasıl kullanıyordunuz?

- a- Yabancı dildeki kitap siparişlerinde kullanıyordum.
- b- Konuyla ilgili bir eğitimi daha önceden almıştım.
- c-tarihinden beri yayınlarımda kullanıyordum.
- d- Kendim doğrudan "ISBN Agency" 'e bağlanmıştım.

e- Üyesi olduğum kuruluşun konuyla ilgili uyarıları sonucu yayınlarımda kullanıyordum.

f- Diğer.

27- Küt. ve Yay. Gen. Müd.lüğü bu tebliği yasalaştırmadan önce

sizin görüşünüzü aldı mı?

a- Evet

b- Hayır

28- ISBN uygulamasını Küt. ve Yay. Gen. Müd.lüğünün başlatmasını

nasıl buluyorsunuz.

29- Daha önce sizin adınıza ISBN konusunda çaba harcayan herhangi

bir dernek, kurum veya kişi oldu mu? Olduysa lütfen

ismini yazınız.

30- Türkiye'de ISBN konusuna yayımcıların öncü olmasını istermiy-

diniz?

a- Evet

b- Hayır

31- ISBN kavramını daha iyi anlamak için diğer yayımcılarla işbir-

liğiniz oldu mu?